

T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KÜLTÜR VE MİRAS
ÜNİTESİ'NİN KAZANIMLARININ İNCELENMESİ**

İsmail MAY
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Celâl ERDÖNMEZ

Burdur, 2019

T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KÜLTÜR VE MİRAS
ÜNİTESİ'NİN KAZANIMLARININ İNCELENMESİ**

İsmail MAY
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Celâl ERDÖNMEZ

Burdur, 2019

**MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 02.09.2019 tarih ve 302/3 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 10/09/2019 tarihinde tez savunma sınavı yapılan İsmail MAY'ın '**Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kültür Ve Miras Ünitesi'nin Kazanımlarının İncelenmesi**' konulu tez çalışması İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Tezli Yüksek Programında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE : Doç.Dr. Celâl ERDÖNMEZ
(Tez Danışmanı)

ÜYE : Prof.Dr. Zafer GÖLEN

ÜYE : Doç.Dr. Güven Dinç

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 02/09/2019 tarih ve 302/3 sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezinin kâğıt ve elektronik kopyalarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezinin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezinin.....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezinin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

İsmail MAY

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kültür ve Miras Ünitesi'nin Kazanımlarının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)

İsmail MAY

ÖZ

Bu çalışmada 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarında okutulan Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabının 2. ünitesi olan ve Osmanlı İmparatorluğu kuruluş ve yükselme devri, iskân, istimalet politikaları, millet sistemi, Osmanlı'da askeri, sosyal ve kültürel yapı, coğrafi keşifler, rönesans, aydınlanma çağı, reform, Fransız ihtilali, sanayi inkılâbı, sömürgecilik konularını kapsayan Kültür ve Miras ünitesi incelemeye alınmıştır.

İncelenen ünite; 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 2012 yılında 28409 sayılı resmi gazetede ilan edilen Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği ile 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın kazanımları gözetilerek; Kültür ve Miras Ünitesinin fiziksel, eğitsel, görsel, dil ve anlatım özellikleri bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma modellerinden durum çalışması niteliğinde olan bu çalışma literatür tarama yöntemi ile kaleme alınmıştır.

Araştırmadan çıkan sonuç özetle; Kültür ve Miras Ünitesinde Osmanlı'da askeri ve kültürel yapı konularının detaya girmeden ancak eksik bilgiler ile ele alındığı, Osmanlı kuruluş ve yükselme devri ile aynı ünite içinde yer alan kültürel yapı konularının hemen ardından Avrupa'da uyanış konularının yer almasının kronolojik sıralamayı bozduğu ve üniteye yer alan bilgilerin iç içe geçtiği gözlemlenmiştir.

Ayrıca ünite içerisindeki pek çok yabancı kökenli sözcüğün Türk Dil Kurumu kurallarına göre yazılmadığı, mekânı tasvir etmek üzere kullanılan haritaların ölçeklendirme, renklendirme ve içerik konusunda hatalı olduğu anlaşılmıştır. Bu durum ise ders kitabının hazırlanmasında Milli Eğitim Temel Kanunu, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin esaslarının göz ardı edildiği hususunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ders Kitabı, Kültür ve Miras, MEB, Sosyal Bilgiler.

Sayfa Adedi: 91

Danışman: Doç. Dr. Celal ERDÖNMEZ

**Examination of the Achievements of the Cultural and Heritage Unit in
Social Studies Textbooks
(Master Thesis)**

İsmail MAY

ABSTRACT

In this study examines the second unit of the 7th grade Social Studies textbook since 2018-2019 academic year, the establishment and promotion period of the Ottoman Empire, settlement, and national policies of the nation system, military, social and cultural structure in the Ottoman Empire, geographical discoveries, renaissance, enlightenment, reform, French revolution, industrial revolution, colonialism.

In the unit examined; The Basic Law of National Education No: 1739 was taken into consideration in accordance with the regulations of the Ministry of National Education Textbooks and Educational Tools and the gains of the 2018 Social Studies Education Program. It is aimed to examine the Cultural and Heritage Unit in terms of physical, educational, visual, language and expression features. This study, which is a case study, is one of the qualitative research models.

In summary, the results of the research; It was observed that the issues of military and cultural structure in the Ottoman Empire were handled without going into details, and that the cultural structure in the same unit with the establishment and promotion of the Ottoman Empire, the awakening issues in Europe disrupted the chronological order and the information intertwined.

In addition, it is understood that many foreign words in the unit are not written according to the rules of Turkish Language Institution and the maps used to describe the space are wrong in terms of scaling, coloring and content. This situation revealed that the principles of National Education Basic Law, Textbooks and Educational Tools Regulation were ignored in the preparation of the textbook.

Key Words: Textbook, Culture and Heritage, MEB, Social Studies

Page Number: 91

Supervisor: Doç. Dr. Celal ERDÖNMEZ

TEŐEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca destek ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Celâl ERDÖNMEZ'e, tezimin hazırlanması sürecinde her daim yanımda olan Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde yüksek lisans öğrenimi gören sınıf öğretmeni eşim Nesli MAY' a, yine tezimin hazırlık aşamasında desteğini esirgemeyen Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde öğretim görevlisi değerli arkadaşım Aslı ALBAYRAK' a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Problem Cümlesi	5
1.2.1. Alt Problemler..	6
1.3.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
1.4.Sınırlılıklar.....	7
1.5.Varsayımlar	7
BÖLÜM II	8
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	8
2.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı, Amaçları ve Tarihçesi..	8
2.1.1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı.....	9
2.1.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları.....	12
2.1.1.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihçesi.....	14
BÖLÜM III.....	19
YÖNTEM	19
3.1. Araştırmanın Modeli	19
3.2. Evren ve Örneklem.....	20
3.3. Verilerin Analizi	20
BÖLÜM VI	21
BULGULAR VE YORUM	21
4.1. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabının Fiziksel Özellikleri Bakımından İncelenmesi.....	21

4.2. Sosyal Bilgiler 7. sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Eğitsel Özellikleri Bakımından İncelenmesi.....	27
4.3. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Öğretim Programında Belirlenen Kazanımlar Açısından İncelenmesi.....	33
4.4. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Görsel Özellikleri Bakımından İncelenmesi.....	42
4.4.1 Sosyal bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesindeki Haritaların İncelenmesi.....	43
4.4.2 Sosyal bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesindeki Resim, Fotoğraf ve Minyatürlerin İncelenmesi.....	52
4.5. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Dil ve Anlatım Özellikleri Bakımından İncelenmesi.....	58
4.6. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Ölçme ve Değerlendirme Özellikleri Bakımından İncelenmesi.....	72
BÖLÜM V.....	75
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	75
5.1. Sonuç.....	75
5.2. Öneriler.....	79
KAYNAKLAR.....	80
ÖZGEÇMİŞ.....	91

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKT	: Aktaran
BKZ	: Bakımız
C	: Cilt
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
İMMP	: İlk Mekteplerin Mufredat Programı
KKEFD	: Kazım Karabekir Eğitim Fakóltesi Dergisi
KM	: Kilometre
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: National Council for the Social Studies (Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)
ÖĞR	: Öğretim
SB	: Sosyal Bilgiler
S	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TED	: Türk Eğitim Derneği
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TYEB	: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

TABLolar DİZİNİ

Tablolar

Sayfa

Tablo 1 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre İdeal Kitap Ebatları.	21
Tablo 2 İncelenen Ders Kitabı'nın Künyesi	24
Tablo 3 Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları, Ders Saati ve Süre Oranları	29

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekiller</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1 Sosyal Bilgilerin Faydalandığı Bilimler.....	11
Şekil 2 2018-2019 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ön ve Arka Kapağı	26
Şekil 3 İstimalet Politikasının Uygulanma Aşamaları.....	41
Şekil 4 Haritalarda Ölçek ve Yer Adları.	47
Şekil 5 Haritalarda Ölçek ve Yer Adları 2	47
Şekil 6 Osmanlı Haritası Örneği.....	49
Şekil 7 Haritalarda Ölçek.	50
Şekil 8 Haritalarda Ölçek Sınırlar	50
Şekil 9 Haritalarda Renklendirme	51
Şekil 10 Haritalarda Ölçek 5.	52
Şekil 11 Şehzadebaşı Camii'ne Ait Görsel.....	54
Şekil 12 Osmanlı Evleri.....	54
Şekil 13 Osmanlı Devleti'nin Mimari Eserleri.....	55
Şekil 14 Yavuz Sultan Selim'in Temsili Minyatürü	56
Şekil 15 İstanbul'un Fethi	57
Şekil 16 Fransız İhtilali (Temsili).....	58
Şekil 17 Padişah İsimlerinin Yazılışı	60
Şekil 18 Padişah İsimleri Yazılışı.....	61
Şekil 190 Osmanlı Padişahları.....	61
Şekil 20 Mehmet İsminin Yazılışı.....	62
Şekil 21 Padişah İsimlerinin Yazılışı.	62
Şekil 22 İskân ve İmar Sözcüklerinin Yazımı	64
Şekil 23 Anlam Karmaşası Örneği 1	65
Şekil 24 Anlatımda Genelleme Örneği.....	66
Şekil 25 Anlam Karmaşası Örneği 2	66
Şekil 26 Anlam Karmaşası Örneği 3	67
Şekil 27 Anlatım Bozukluğu Örneği 1	68
Şekil 28 Anlatım Bozukluğu Örneği 2	68
Şekil 29 Anlam Karmaşası Örneği 4	69
Şekil 30 Bilgi Kirliliği.....	70

Şekil 31 Bilgi Kirliliği 2	70
Şekil 32 Kadının Toplumdaki Yeri	71
Şekil 33 Değerlendirme Soruları 1	73
Şekil 34 Değerlendirme Soruları 2	73

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin, öğretim programında belirtilen hedef kazanımları sağlamada yeterli olup olmadığı hususunda problemin durumu, yapılan araştırmanın önemi, problem cümlesi, sınırlılık ve varsayımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Toplumların zihin, beden, duygusal özellikleri ve yeteneklerinin gelişimi ve ilerlemesi sürecinde eğitim asırlar boyu en etkin rolü oynamıştır. Eğitim yetenek, davranış, bilgilerin kazandırılması yolundaki çalışmaların tümü (Akyüz, 2011, s.1-2) olarak tanımlanırken; Ertürk'e göre ise eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve bilinçli olarak istedik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1984, s. 12). En genel anlamıyla eğitim, insanların belirli amaçlara göre yetiştirilmesi süreci olup, eğitim-öğretim uygulamaları tümüyle bu amaçlar doğrultusunda düzenlenmektedir. Bu amaç ve düzenlemelerde öğrencilerin toplumun ve devletin siyasi, ekonomik ve sosyal beklentilerine uygun olarak yetiştirilmesi esastır (Yüksel, 2004, s. 5) ve Eğitim işinin sonunda ise insanlara yeni davranışlar kazandırmak amaçlanmaktadır (Fidan, 2012, s.3).

Planlı eğitim uygulamalarında yararlanılan ders kitapları öğrencilerin neler öğreneceğini ve öğretmenlerin neleri öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir araçtır (Yapıcı, 2004, s. 122).

Ders kitabının tanımı hakkında literatürde çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Demirel ve Kıroğlu (2005)' ya göre ders kitabı, bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme, öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyalidir (Kıroğlu, 2005, s. 9).Duman ve Çakmak, ise (2004) ders kitaplarını, ders konularına ait

bilgileri, sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan araçlar olarak tanımlanmışlardır (Duman ve Çakmak, 2004, s. 18). Oğuzkan'a göre (1993) ise Ders kitabı, belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak salık verilen kitap (Oğuzkan, 1993, s. 83) olarak ifade edilmiştir.

Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinde yer alan tanıma göre ders kitabı; Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eser (www.mevzuat.meb.gov.tr) olarak tanımlanmıştır.

Ders kitapları öğretme ve öğrenme sürecinde öğrencilerin neler öğreneceği, öğretmenlerin neleri öğreteceği ve bu sürecin yürütmesinde nasıl bir yöntem uygulanacağını yol göstericisi olarak etkili bir kaynaktır. Bu nedenle ders kitaplarının içeriği, teknik ve fiziksel özellikleri oldukça önemlidir (Ertok Atmaca, 2006, s. 1).

Etkili bir ders kitabının çeşitli özelliklere sahip olması gerekir, bu özellikler hakkında çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Semerci' ye göre (2004) İyi hazırlanmış bir ders kitabı hem öğretmenlere hem de öğrencilere büyük yarar sağlamanın yanında eğitim ve öğrenme etkinliklerinde kılavuzluk eder (Semerci, 2004, s. 49). Ayrıca, iyi bir ders kitabı, öğretim programlarının gösterdiği eğitim ve öğretim amaçlarına daha kısa yoldan, daha kısa zamanda ulaşmaya büyük ölçüde yardım eder (Özkan ve Tutkun, 2014, s. 373). Bu sebeple ders kitaplarının programın hedeflerine göre düzenlenmesi eğitimin amacına ulaşmasında önemli bir role sahiptir. İyi bir ders kitabının öğretim programına uygun olması gerekir (Morgil ve Yılmaz, 1999, s. 28).

Küçükahmet 'in (2003) hazırladığı, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu'na göre ders kitabı sayesinde öğrenci, öğretmenin anlattıklarını, istediği zaman, istediği yerde ve istediği tempoda tekrar etme imkânına kavuşur.

İşman' ın (2005) hazırlanmış olduğu 'Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme' isimli çalışmasında; iyi bir ders kitabı, öğretim programlarının gösterdiği eğitim ve öğretim amaçlarına daha kısa yoldan, daha kısa zamanda ulaşmaya büyük ölçüde yardım etmekte ve ilgili dersin bütün ünitelerini içermekte ve öğrencilere konuların öğretilmesi konusunda rehberlik yapmaktadır.

Shannon (1982) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, öğrencilerin sınıftaki zamanlarının %70'i ile %95' ini ders kitaplarıyla ilgili etkinliklere harcadıkları ortaya çıkmıştır (akt. Çakır, 2009, s. 12).

Öğrencilerin neredeyse bütün bilgilerin kaynağı olarak ders kitaplarını gördüklerini ve ders kitabını bütün bilimlerin kendisinden faydalandığını düşündüklerini, hatta öğrenci velilerinin bile ders kitaplarını öğretimin merkezine koyduklarını düşünecek olursak (Soong ve Yager, 1993, akt: Güneş ve Çeliker, 2010, s. 82); ders kitaplarının hazırlanmasının ne kadar ciddi bir mesele olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye de ders kitaplarının nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiğı ile ilgili olarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar hakkında literatürde taraması yapıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Alaca (2017) yapmış olduğu 'Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme' isimli çalışmasında, 1972-2017 yılları arasında okutulmuş Sosyal Bilgiler ders kitaplarını incelemiş ve siyasi değışikliklerin ders kitaplarını da etkilediğı tezini öne sürerek, 27 Mayıs 1960, 12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997 dönemlerinde Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 3 ayrı dönemin var olduğunu ve savunmuştur (Alaca 2017, s. 759).

Ertürk ve Güler (2017) ise, 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi çalışmasında; 5,6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını fiziksel tasarımı, içerik, görsel tasarım, dil ve anlatım özellikleri ile ölçme ve değerlendirmeye yönünden, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirmiş; yaptığı anket çalışması ile yüzdeleri ve ortalamalarına istinaden 'Ders kitaplarının yeterli olduğu' sonucuna ulaştığını belirtmiştir (Ertürk ve Güler, 2017, s.73).

Gülersoy (2013) İdeal ders kitabı arayışında Sosyal Bilgiler ders kitaplarını çeşitli özelliklerine göre incelenmesi başlıklı çalışmasında, 2006- 2007 yılından itibaren 5 yıl süre ile okutulan 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını fiziksel, eğitsel, görsel ve dil ve anlatım özellikleri bakımından incelemiş, sözlük, haritalar ve şekillerin yetersiz olduğu sonucuna ulaşarak, kitapların öğrencilerin duyuşsal özelliklerine göre düzenlenmesini savunmuştur (Gülersoy, 2013, s. 8- 26).

Önal ve Kaya (2006) yapmış olduğu Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi çalışmasında 2005- 2006 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile okutulmaya başlanılan 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını değerlendirerek kitapların alt yapı bakımından yetersiz olduğunu ve öğrencilerin seviyelerinin üzerinde bilgiler içerdiğini savunmuştur.

Öztürk ve Çığır Dikyol (2013), 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının yeryüzünde yaşam ünitesini yapılandırmacı eğitim anlayışına göre değerlendirmiş, yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan ders ve çalışma kitaplarının eksikliğine vurgu yaparak kitapların daha özenli hazırlanması kanaatini belirtmişlerdir.

Canerik (2016) yapmış olduğu ‘İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçerik, Dil ve Anlatım Yönünden Değerlendirilmesi’ çalışmasında ilköğretim 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarını içerik, dil ve anlatım yönünden incelemiş ve kitaplarda var olan dil ve anlatım hatalarına, internet kaynaklı ders kitaplarının özgünlüğünü yitirmiş oluşuna, ders kitapları inceleme kurullarının siyasi müdahaleden kurtularak, Talim ve Terbiye Kurulunun özerkleşmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Güneş ve Çelikler (2010), ‘Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Dersine Yönelik Öğrenci Görüşleri’ çalışmasında konu alanı ders kitabı inceleme dersine yönelik öğrenci görüşleri isimli çalışmasında 128 Fen Bilgisi öğrencisi üzerinde 22 maddeden oluşan anket çalışması ile bu dersin kendilerine neler kazandırdığını, dersin işleniş hakkındaki görüşleri hakkında bilgi toplamış ve öğrencilerin %100 ünün de bu dersi aldıktan sonra ders kitaplarını daha iyi değerlendirmeye başladıkları, %93,4’nün bu dersin eğitim fakültelerinin bütün bölümlerinde okutulması gerektiğini ve %95,6’sı bu dersin gerekli bir ders olduğu (Güneş, Çelikler, 2010, s. 86) sonucuna ulaşmışlardır.

Ders kitaplarının yazılmaya başlanmasından itibaren hangi kitapların okullarda okutulmasına izin verileceği, izin verilirken hangi kriterlerin esas alınacağı bir problem olarak devam edegelmiştir. Ülkemizde bu işin yürütülmesi MEB’e bağlı olarak Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yapılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği, kitapların hazırlanması ve incelenmesi ile ilgili esas ve usulleri belirlemiştir (Tebliğler Dergisi, 2434-3.7.1995).

Tebliğler dergisinde yer alan Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne göre Yönetmeliğin amacı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, temel ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, bilgi iş ve işlem yaprakları ile diğer kitap ve eğitim araçlarının Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak hazırlanması, incelenmesi, değerlendirilmesi, kabulü, ilânı, seçimi, yayımlanması, dağıtımı ve ders kitabı / kitapları üreten yayınevlerinde aranacak şartlarla ilgili esas ve usulleri düzenlemektir (MEB, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 1995).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kitap inceleme kriterleri belirlenmekte, bu kriterler görülen aksaklıkların düzeltilmesi zamanla değişen durumlara ayak uydurması amacıyla güncellenmektedir. En son güncelleme ise 2018 yılında yapılmıştır (MEB, Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları, 2018), (Sülükçü, 2018, s. 60).

Yukarıda belirtilen ve Sosyal Bilgiler ders kitapları hakkında yapılan çalışmalar ile ilgili olarak genel değerlendirme yapıldığında ders kitaplarının içerik, görsel, dil ve anlatım yönlerinden hatalı olduğu, siyasi müdahalelerin ders kitaplarının içeriğinde etkili olduğu çıkarımlarına ulaşıldığı göz önüne alınarak, bu çalışmada da Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesi içerik, görsel, ölçme değerlendirme ve dil ve anlatım özellikleri bakımından, Milli Eğitim Temel Kanunu ve Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin ders kitabının niteliklerine yönelik kriterleri göz önüne alınarak incelenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problemini;2018-2019 eğitim-öğretim yılı itibariyle ders kitabı olarak okutulmak üzere hazırlanan Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesi,2018Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın hedef kazanımlarına uygun mudur? sorusu oluşturmaktadır.

1.2.1. Alt problemler. Bu çalışmada aşağıdaki problem başlıklarına cevap aranmaya çalışılmıştır.

1. Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin eğitsel özellikleri öğretim programının amacına ulaşmış mıdır?
2. Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin görsel özellikleri ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği bakımından incelenmesi ve amacına uygun özellik barındırmakta mıdır?
3. Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin dil ve anlatım özellikleri Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği ve Türk Dil Kurumunca belirlenen dil ve anlatım esaslarına uygun mudur?
4. Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin ölçme ve değerlendirme özellikleri amacına uygun mudur?
5. Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun da belirtilen esasları taşımakta mıdır?
6. Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı 2012 yılında yayımlanan Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinde belirtilen esasları taşımakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programının esaslarına göre hazırlanan ve okullara devlet tarafından ücretsiz olarak dağıtılan 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin Sosyal Bilgiler dersi eğitim programının hedeflerine uygunluğu bakımından incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmada özellikle Osmanlı'da kuruluş ve yükselme devrinden başlayarak, askeri ve kültürel yapı konuları ile iskân, istimalet politikaları; Avrupa'daki Reform, Rönesans, Sanayi inkılabı ve yine diğer taraftan Osmanlı mimarisi konularının tek bir ünite ve toplamda da 54 sayfa içerisine sığdırılmasından kaynaklanacak problemleri göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Bu araştırma Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin içeriğinde yer alan konular incelenmek suretiyle eğitsel tasarım, görsel sunum ve dil ve anlatım yönlerinden irdelenmiş; elde edilen bulgular, eleştirel bir bakış açısıyla çözüm önerileriyle birlikte sunulmuştur.

1.4. Sınırlılıklar

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan tüm üniteler aynı ilkeler çerçevesinde hazırlandığı için tüm üniteleri değerlendirmek yerine ders kitabının ikinci ünitesi olan ve aynı zamanda eğitim programının ikinci öğrenme alanı olan kültür ve miras ünitesi ile sınırlı tutulmuştur, Bu yöntem tek bir ünitenin derinlemesine incelenmesine olanak vermiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programında 7.sınıf kültür ve miras ünitesine toplam beş kazanım ayrılmışken, ders saati olarak toplam sürenin %27,8'i kadar süre ayrılarak, en uzun sürenin kültür ve miras ünitesine ayrıldığı ve toplam sürenin 108 saat üzerinden 30 saat olarak belirlendiği (MEB, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018) görülmüştür. Ders kitabında yer alan toplam 228 sayfadan 54 sayfanın kültür ve miras ünitesine ait olduğu ve ders kitabındaki sayfaların %23.6'sının kültür ve miras ünitesine ayrıldığı anlaşılmıştır. İncelenen ünitenin seçiminde, kazanım sayısı, ders kitabında ayrılan sayfa sayısı ve üniteye ayrılan süre dikkate alınmıştır.

1.5. Varsayımlar

1. Ders kitabının Milli Eğitim Temel Kanunu esaslarına uygun olarak hazırlandığı varsayılmaktadır.
2. Ders kitabının Sosyal Bilgiler Öğretim Programının esasları gözetilerek hazırlandığı varsayılmaktadır.
3. Ders kitabının Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne uygun olarak yazıldığı varsayılmaktadır.
4. Ders kitabının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımları sağladığı varsayılmaktadır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili literatür taraması yapılarak araştırmanın kuramsal çerçevesinden bahsedilmektedir.

2.1.1. Sosyal bilgiler dersinin tanımı, amaçları ve tarihçesi. Sosyal Bilgilerin tanımı, hedefleri ve tarihsel gelişimi ile ilgili olarak literatür de çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde, (Turan ve Ulusoy, 2013)'un Sosyal Bilgilerin Temelleri isimli kitabı kapsam bakımından önemli yere sahiptir. Eserde Sosyal Bilgilerin temel ilkeleri, Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin gelişimi, Tanzimat öncesi, meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyet döneminde Sosyal Bilgiler eğitimi ele alınmıştır.

Çetin (2003)'de Türk eğitim tarihinde Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgilerin tarihsel süreci üzerinde durarak Sosyal Bilimlerin tarihini Göktürk yazıtlarına dayandırmıştır. Cumhuriyetten önce ve sonra okutulan Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler konularını ele alarak, Sosyal Bilgilerin tarihsel gelişimini geniş kapsamlı olarak aktarmıştır.

Safran (2016)'ın Sosyal Bilgiler Öğretimi isimli kitabında da Sosyal Bilgilerin tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi, Sosyal Bilgiler öğretim programı ve değerlendirilmesi konularının yanı sıra, özellikle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yetiştirilmesinde esas olacak Sosyal Bilgilerde kavram eğitimi, materyal kullanımı, Sosyal Bilgilerde yaklaşımlar gibi konular ele alınmıştır.

Geçit ve Kartal (2010) Türkiye’de 2000-2010 yılları arasında Sosyal Bilgiler üzerine yazılmış tezler üzerine yapmış olduğu araştırmada, 414 tez çalışması yapıldığını saptamıştır. Bu tezlerden 204’ünün öğrenme etkinlikleri, 163’ünün Sosyal Bilgilerde ölçme ve değerlendirme, 137’sinin öğretim programları ile kitap incelemeleri, 48’inin Sosyal Bilgiler eğitim felsefesi, 28’inin disiplinler arası ilişki,

27'sinin öğretmen yetiştirme, 25'inin bilgisayar destekli Sosyal Bilgiler eğitimi, 24'ünün ise Sosyal Bilgilere yönelik tutumlar ile ilgili olduğunu ortaya koymuşlardır. Yapılan literatür taramasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilişkin araştırmaların yapıldığı ancak herhangi bir ünitenin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında belirtilen kazanımlar açısından incelenmediği tespit edilmiş, Kültür ve Miras ünitesine ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda çalışmamız bir üniteyi kanun ve yönetmeliklerin esasları gözetilerek, 2018 Sosyal Bilgiler Ders Programı'nın esaslarına göre incelenmesi konusunda yapılan ilk çalışmadır.

2.1.1.1. Sosyal bilgilerin tanımı. Türkiye'de yapılan bilimsel çalışmalarda ve ders kitaplarında genellikle Sosyal Bilgiler kavramı Sosyal Bilimler kavramı ile eş zamanlı kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler çeşitli araştırmalarda tanımsal düzeyde ele alınıp incelenmiştir ve bu şekilde çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Türkiye'de Sosyal Bilgiler üzerine yapılan bilimsel çalışmalarda kavram genellikle ABD merkezli tanımlamalara itibar edilir.

ABD merkezli ve İngilizce tam adı National Council for the Social Studies (NCSS), Türkçe anlamı ise Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi, Amerika'da Sosyal Bilgiler programlarının hazırlama görevini yerine getirmektedir. Bu sebeple NCSS'nin Sosyal Bilgiler tanımı da bilim insanları ve Sosyal Bilgiler ile ilgili çalışma yapan kişilerce olduğu şekli ile kabul görmüştür. Yani bir anlamda Türkiye dışında yapılmış tanım Türkiye'de olduğu gibi kabul görmüştür.

Nitekim atıf yapılan NCSS'nin tanımı şu şekildedir; Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve Sosyal Bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır (NCSS, 1993).¹

Sosyal Bilgiler kavramı ilk kez 1916 yılında ABD'de Millî Eğitim Derneğinin Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi (NCSS) tarafından kabul edilerek Sosyal Bilgiler; konusu doğrudan toplumun örgütlerine ve

¹NCSS'nin tanımında belirtilen disiplin ve disiplinler arası konusuna açıklık getirmek gerekirse, Bir dersin disiplin olabilmesi için kendi bilgisini kendisinin üretmesi gerekirken, Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimlerin içinde yer alan disiplinlerin hali hazırdaki bilgilerini kaynak olarak kullandığı için disiplinler arası kavramı ile ifade edilmektedir.

gelişimine sosyal kurumların bir üyesi olması dolayısıyla insana dair bilgiler olarak tanımlanmıştır (Moffatt, 1957, akt: Kaymakçı ve Ata, 2012, s. 32).

Barth'a (1991) göre Sosyal Bilgiler, kritik sosyal konular üzerinde vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesi amacıyla Sosyal Bilimler ve beşeri kavramların disiplinler arası entegrasyonudur (Barth, 1991, s. 7, akt: Kaya ve Öner, 2017, s. 4).

Türkiye'de Sosyal Bilgiler üzerine yapılmış olan tanımlarda ise şu ifadeler yer verilmektedir;

Erden'e göre (1997) Sosyal Bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacı ile Sosyal Bilgiler disiplinlerinde seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel beceri, tutum ve değerlerin kazanıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, 1997, s. 8).

Öztürk ve Dilek; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı (Öztürk, Dilek, 2002, s. 9, 10) olarak tanımlanırken. Sönmez (1999) ise Sosyal Bilgileri; toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler (Sönmez, 1999, s. 455) olarak tanımlamıştır.

Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimlerin bulgularını entegre edip, öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitimi programıdır (Öztürk ve Ofluoğlu, 2005, s. 6).

Sosyal Bilgilere dair tanımlamanın Sosyal Bilgiler konularına dair gelişmeler oldukça aynı oranda değişme ve gelişme gösterdiği açıktır. Örneğin 2004 yılında Türkiye'de Sosyal Bilgiler eğitim programında köklü bir değişime gidilmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler programına göre Sosyal Bilgiler konularının salt Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisinden ibaret olmadığı, bunun yanı sıra Sosyal Bilim alanına giren diğer bilim dallarının da bu dersin içeriğinde yer aldığı kabul görmüştür. Yine dersin öğretim programı da 2017 Taslak Sosyal Bilgiler Öğretim Programı geliştirilmiştir.

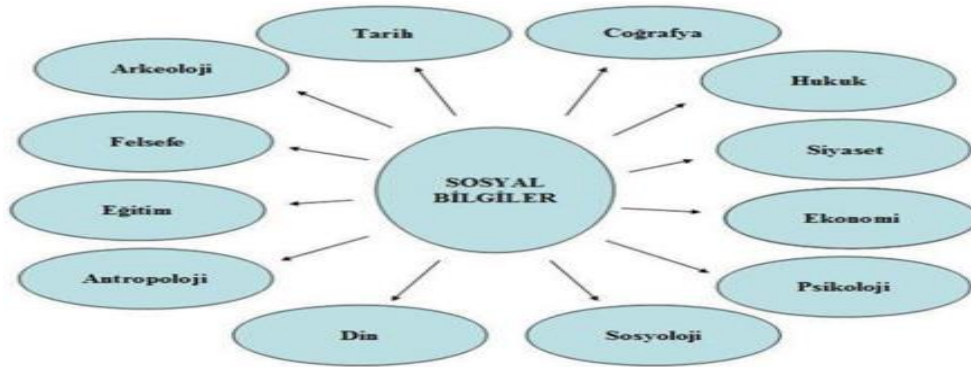
İfade edilen değişim neticesinde Sosyal Bilgiler alanında yapılmış olan tanımlardan bir diğeri de 2004 Yılı Sosyal Bilgiler Kılavuz Kitabı'nda yer almıştır. Buna göre Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgileri;

Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi Sosyal Bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; insanın sosyal ve fizikçi çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu ğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ders programı. (MEB, Kılavuz Kitap, 2004) olarak tanımlamıştır.

Türkiye'de Sosyal Bilgiler alanında yaygın çalışmaları bulunan Prof. Dr. Ahmet Doğanay 'Sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır' şeklinde tanımlama yapmıştır (Doğanay, 2002, s. 17).

Sosyal Bilgiler, bütün çeşitliliğiyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunların oluş sebeplerini açıklayan, vatandaşlık hak ve ödevlerinin, sorumluluklarının neler olduğunu belirten, kısaca insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir (Oruç ve Ulusoy, 2008, s.123).

şekil 1' de yer alan Sosyal Bilgilerin faydalandığı disiplinler, yukarıda belirtilen Sosyal Bilgiler tanımlamalarını destekler niteliktedir.

şekil 1. Sosyal Bilgilerin faydalandığı bilimler. (ztrk, Dilek, 2005, s. 21)

Ayrıca yukarıdaki tanımlarda yer alan ifadelerden de anlaşılacağı üzere Sosyal Bilgilerin tek bir tanımının olmadığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın Kılavuz kitabı da dâhil olmak üzere, Türkiye'de Sosyal Bilgiler tanımı üzerine yazılan çalışmalarda NCSS'nin tanımının hemen her kaynakta yer aldığı görülmektedir.

2.1.1.2. Sosyal bilgiler dersinin amaçları. Sosyal Bilgiler dersi ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde okutulmaya başlanmış daha sonra diğer devletlerinin eğitim programlarında yer almaya başlamıştır. Amerika'da 20. yüzyılın başından itibaren sanayileşme ve şehirleşmenin getirmiş olduğu problemlere bir çözüm arayışı bulmak amacıyla yetişen yeni neslin, topluma karşı sorumluluklarını bilen vatandaşlar olması amaçlanmıştır (Barth, 1977, akt: Kılınç, 2013, s. 76).

ABD'nin geçirdiği sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda meydana gelen büyük dönüşümün bunun sonucunda ortaya çıkan göç, hızlı şehirleşme, sanayileşme, güvenlik, aşırı milliyetçilik, yurttaşlık bilinci gibi acil sorunlara çözüm aramak ve ulusal toplum anlayışı (www.sosyalbilgiler.gen.tr). Bu dersin ortaya çıkışındaki esas amaçtır.

NCSS'ye göre Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağımlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS, 1993, s. 3).

Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan, birbirlerine Atatürk Milliyetçiliği ile bağlı, cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkan; geleneksel değerlerimizin olumlu yanlarını muhafaza eden, bununla birlikte çağdaş ve evrensel değerleri kabul etmeye hazır yeni nesiller yetiştirmek Sosyal Bilgiler eğitiminin başlıca görevlerindedir (Safran, 2008, s. 15). Ünlü (2001)'ye göre Sosyal Bilgiler özellikle ilköğretim çağındaki çocuk ve gençlerin ilgisini çeken, sosyal bilim konularının çocuğu ilgilendiren yönlerinden faydalanarak etkin vatandaşlık eğitimi veren bir derstir (Ünlü, 2001, s. 38).

Sosyal Bilgiler programı; öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, bilgi ve becerileri dengeleyen, öğrencilerin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını

dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayışı hayata geçirmeyi amaçlamaktadır (M.E. B, 2004).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2018 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programına göre Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları ile öğrencilere kazandırılmak istenilen hedefler:

(Bu kısım resmi mevzuatla ilgili olduğu için mevzuat metni olduğu gibi alınmıştır)

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,

13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile Sosyal Bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır. (MEB. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018).

Olarak dersin özel amaçları maddeler halinde sıralanmıştır.

2.1.1.3. Sosyal bilgiler dersinin tarihçesi. Breisach (2009)' e göre tarih yazımı ülkede hâkim olan politik ideolojiler sebebiyle toplumsal kimlik oluşması meselesiyle ilişkili görülmektedir (akt. Erdönmez, 2011, s. 52). İfadesini temel aldığımızda, tarih disiplinini de çalışma alanı içerisine alan Sosyal Bilgilerdersi için de aynı durumun söz konusu olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Sosyal Bilgiler kavramı ilk defa Amerika Birleşik Devletlerinde, 1892 yılında Millî Eğitim Konseyince ele alınmıştır. Dersin ortaya çıkmasında esas husus Avrupa ve Afrika gibi kıtalardan ABD'ye yapılan göçler neticesinde, Amerikalı toplum oluşturulması ve çeşitli milletlerden gelen kişilerin Amerika'ya uyum sağlaması amacıyla çocuklara şehirleşme ve şehirli toplumda nasıl yaşayacaklarını öğretme düşüncesi olmuştur.

Göç eden kişilerde milli toplum anlayışını oluşturmak üzere Sosyal Bilgiler konuları düzenlenmiş ve Sosyal Bilgiler dersi bu isim altında ilk olarak 1916 yılında Amerika'da okutulmaya başlanılmıştır (Kan, 2010, s. 663). Sanayileşme ve şehirleşmenin getirmiş olduğu problemlere bir çözüm arayışı bulmak amacıyla Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkmış olan bu ders ile birlikte yetişen yeni neslin, topluma karşı sorumluluklarını bilen vatandaşlar olması amaçlanmıştır (Barth, 1977; akt. Kılınç, 2013, s.76)

2.1.1.3.1. *Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin tarihçesi.* Avrupa düşünür ve yazarlarının büyük bir kısmı, ya din taassubu veya siyasî düşünceler sebebiyle, Türklerin sarı ırka mensup ve ikinci sınıf bir insan tipi olduklarına dair görüşler ileri sürmekteydiler (Özçelik, 1999, s. 186). Bu söylemler ile karşı karşıya kalan ve henüz kurtuluş mücadelesinden çıkarak dünya devletleri arasında yer edinme gayesinde olan ulusun bekası için Milliyetçilik, Türkçülük ideolojilerinin toplumun bireylerine aşılması hususunda en sıkı dayanak olmuştur. Dolayısı ile devlet politikasında Milliyetçilik, Türkçülük terimlerine geniş yer verilmiştir.

Ayrıca Ulus devletin ilk oluşum evresindeki Milliyetçilik ulusal topraklarda aynileştirici bir niteliğe sahiptir ve siyasaldır (Gellner, 1983, s. 1, akt: Ateş, 2008, s. 85). Bu durum ulus devletlerin kuruluşunda önemli bir aşama durumundadır.

Atatürk özellikle Batı’nın; Türklerin Avrupalılar karşısında ikinci sınıf insan olduğu, Anadolu topraklarında işgalci olduğu, medeniyetten yaşam sürdürdükleri iddialarına karşı durmuş ve tarih konusunda çalışmalar yapan bilim adamlarını Türk Tarihini araştırmak üzere bir araya toplamıştır. 1930 yılında *Türk Tarihinin Ana Hatları* adlı eseri yayımlatması, yine 1931 yılında *Türk Tarih Heyeti*’ni kurması ile Türkiye Cumhuriyeti’nin sadece Osmanlı’ya dayanmadığını, aksine Sümerlere kadar gittiğini Türklerin sarı ırk değil beyaz ırktan olduğu, Türklerin Anadolu topraklarında işgalci olmadığı, bu toprakların asıl sahibinin Türkler olduğunu ispatlamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır (bkz. *Türk tarih tezi ve Atatürk, 2-11 Temmuz, 1932 Birinci Türk Tarih Kurultayı*).

Bir ülkenin devamlılığını sağlayabilmek ve farklılıkları ortak amaçlarda birleştirebilmek, bireylere vatandaş olma bilinci kazandırmakla gerçekleştirilebilir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012, s. 41). Buna göre Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin başta hedefi makbul vatandaşın inşası ve yurtseverliğin telkini olmuştur (Üstel, 2005, s. 20). O halde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi (bu dersler daha sonra Sosyal Bilgiler olarak birleştirilecektir) dersleri ile Türkiye Cumhuriyeti’ne, Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı, bilinçli yurttaşlar yetiştirmek hedeflendiği gibi; Copeaux (1998)’un da belirttiği, söylemin sadece öğrencilere yönelmediğini, aynı zamanda Türkiye’yi çekiştirenlerin tümüne seslenilmeyi de hedeflemiştir (Copeaux, 1998, s. 16).

Konunun sınırlarını belirlemek açısından, Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçleri ele alırsak: 1926 tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı'nda İlk mektebin başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir (İMMP, 1926, s. 71) ilkesi ile Yurttaşlık bilgisi derslerinin önemi vurgulanmıştır. Cumhuriyetin ilanının hemen ardından çıkarılan 1924 ve 1926 yıllarında ilk mektepler müfredat programı ile Cumhuriyet ile yönetilen vatandaşın sahip olması gereken değerlerin ana çerçevesinin yine bu ders ile belirlendiği görülmektedir.

1962 yılına kadar *Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi* dersleri programda Milliyetçilik çizgisi bozulmadan bu üç ders ayrı ayrı disiplin olarak okutulmaya devam edilmiştir. 1962 yılında ise *Toplum ve Ülke İncelemeleri* ismi altında birleştirilen bu üç ders (Alaca, 2017,s. 759-785), (Kan, 2010, s.665), 1968 yılında da Sosyal Bilgiler ismi ile ilk kez okutulmaya başlanmıştır (Kaya ve Öner, 2017, s. 20).

1970 yılında kurulan Aydınlar Ocağı, Türk- İslam Sentezi ideolojisinin savunucusu olmuştur, Resmi olarak 1970 tarihinde kurulmakla birlikte, fikri temelleri Selçuklu ve Osmanlı devletlerine kadar inen Aydınlar Ocağı'nın ideolojisine göre din kültürün özü, kültür ise dinin bir biçimidir. Türklük ve İslamlığın birbirinden ayrıştırılamayacağını, aksine Türk İslam Sentezi kavramının yeni bir medeniyet hamlesi (Özcanbaz, 2013, s. 2) olacağını savunan görüş neticesinde Türk Milli Kültürüne yönelme ve hümanizmden sıyrılma eğilimi ağırlık kazanmıştır. İdeolojiye göre hümanizmin Batı'nın Türkiye üzerinde oynadığı bir oyun olduğu ve bu sebeple hümanizmi bir kenara bırakarak Milli Kültüre ağırlık verilmeli ve Kültür Milliyetçiliği dönemi başlamalıdır.

Ayrıca bu ideolojide İslam kültürü Türk kültüründen daha üstün, ancak Türkler İslamiyet'in koruyucusu ve güçlendiricisidir. Dahası Türk Kültürü İslamiyet'le müşerref olunca İslamlaşmaya başlamış, İslamiyet'in etkisi ile, İslam öncesindeki Cihan Devleti Ülküsü, Allah'ın adını ve adaletini yer yüzüne yaymak olan Nizam-ı Alem fikri varlık gayesi olmuştur (Kafesoğlu, 1984, s. 41), (Donuk, 1988, s. 9). Osmanlı fetih ettiği 3 kıtaya İslamiyet'i yaymıştır görüşü bu dönemde baskın görüş olmuştur. Türk- İslam sentezinin ders kitaplarına yansımaları da Milliyetçi söylemden

sıyılarak Türk Milli Kültürü kavramlarına ağırlık verilmesi olarak karşımıza çıkmıştır (Copeaux, 1998, s. 9).

12 Eylül 1980 sonrası Türk eğitim sisteminde yeniden milliyetçiğe yöneliş yaşanmıştır ve bu duruma en büyük örnek 1985-1986 öğretim yılından itibaren ortaokullarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri konulması (Turan, 2016, s. 259) olarak gösterilmektedir.

Süreç içerisinde yine de Türk – İslam Sentezi ideolojisi de halen varlığını sürdürmüş ve bu dönemin kitaplarında iki ideoloji olarak Milliyetçilik ve Türk-İslam sentezi ideolojisinin yansımaları aynı anda var olmaya devam etmiştir.

1998 yılına gelindiğinde temel eğitimin 8 yıla çıkması ile Milli Tarih, Milli Coğrafya dersleri bırakılmış ve tekrar ilköğretim okullarının 6. 7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersi uygulamasına geçilmiştir. (Güngördü, 2001, s. 132).

2018 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, *Öğretim Programının Amaçları* başlığı altında yer alan kısımda: Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeler esas alınarak hazırlanmıştır (MEB. 2018) ifadesinin yer alması üzerine 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan Türk Milli Eğitimi'nin Temel İlkelerine göz atıldığında:

Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği: Madde 10 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/2 Md.) Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir. Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır (MEB, 1973).

ifadesi yer almaktadır. Diğer önemli husus ise ' Öğretim Programının Milli Eğitimin Temel İlkeleri'ne göre hazırlandığı belirtilirken Atatürk Milliyetçiliği Temel Alınır' (MEB, 1973) cümlesinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çok fazla karşılık bulmadığı hususudur. Nitekim 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Atatürk İlke ve İnkıplalarına yer verilmemiş, konular sadece 8. sınıfta okutulan Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersine kaydırılmıştır (bkz. MEB, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018).

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlar önemli ölçüde korunmuş ve 2018- 2019 eğitim- öğretim yılında aynı kazanımlar adı altında 4, 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerine haftada üçer saat olmak üzere;

1. Birey ve Toplum
2. Kültür ve Miras
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
4. Bilim, Teknoloji ve Toplum
5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
6. Etkin Vatandaşlık
7. Küresel bağlantılar

Başlıklı 7 farklı öğrenme alanı ile toplam 108 saat olmak üzere okullarda okutulmaya başlanılmıştır (MEB. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018, s. 10-11).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin analizi ile bulgular ve yorum alt bölümleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.39).

Silverman (2000) ve Balcı (2005)'ya göre nitel araştırmalar, belirli bir konuyu dar kapsamda, fakat derinlemesine inceleyen yöntemlerden oluşur. Bu tür araştırmalarda ulaşılan sonuçlar da esas olarak belirli bir evrene dair genel geçer yargılara ya da genellemelere ulaşma amacından çok, incelenen konunun çeşitli detayları hakkındaki bulguları anlamlı ve sistematik bir şekilde ortaya koymaya yöneliktir (akt. Erdoğan ve Özbey, 2013, s. 66-67).

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir (Yıldırım ve Şimşek, 2010, s. 144).

Bir araştırmada doküman inceleme yapılmasının nedenlerini veri toplamada çeşitliliğin oluşu, zaman ve maliyet bakımından ekonomik olması ve araştırılan konuya doğrudan yoğunlaşmaya elverişlilik olarak sıralanmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın örneklemini Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararıyla 2018-2019 öğretim yılında ders kitabı olarak kabul edilen MEB. Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Analizi

Ders kitaplarının öğretimdeki işlevlerini en iyi şekilde ve eksiksiz olarak yerine getirebilmesi için, kitapların biçim ve içerik yönünden gerekli nitelikleri göstermesi gerekir (Küçükahmet, 2003, s. 20). Bu ifadeden yola çıkılarak 2018-2019 Eğitim ve Öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesi hedefe uygunluk, görsellik, dil ve anlatım yönünden doküman analizi yapılarak incelenmiştir.

Kaynak olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın Taslak Ders Kitapları incelenmesinde Değerlendirmeye esas kriterleri ve 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunundan yararlanılmıştır. Karşılaştırma olarak ise Milli Eğitim Bakanlığının 2017- 2018 Eğitim Öğretim yılında okullarda okutulmuş olan Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı, çeşitli kitap, tez ve makaleler oluşturmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge 'ye göre ders kitaplarının hazırlanmasında TDK'nin dil ve yazım ölçütlerinin esas alınması, yasal zorunluluktur. Bu nedenle ünitenin dil ve anlatım yönünden incelenmesinde Türk Dil Kurumunun (TDK) ve Yazım Kılavuzu (TDK, 2005a) ile TDK'nin resmî web sayfasındaki (<http://www.tdk.gov.tr>) Yazım Kılavuzu esas alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabının Fiziksel Özellikleri Bakımından İncelenmesi.

Sosyal Bilgiler 7. Sınıf ders kitabı Gülhan Güntekin, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan ve Seher Aygün tarafından hazırlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş olup; Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 03.07.2018 gün ve 12720204 Sayılı yazısı ile birinci defa 1.777.135 adet basılmıştır.

Tablo 1.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre İdeal Kitap Ebatları

(<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>)

Dersin Adı	En Fazla Forma Sayısı	Ebadı
Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf	13	19.5 cm ve 27.5 cm
Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf	13	19.5 cm ve 27.5 cm
Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf	13	19.5 cm ve 27.5 cm
Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf	13	19.5 cm ve 27.5 cm

Ders kitabının ebatları, 19.5 cm en, 27,5 cm boy ve 1.3 cm. kalınlıkta olup Tablo 1 de belirtilen hususlara uygun özelliktedir.

- 1) Kapak tasarımı genel tasarım ilkelerine ve ilgili mevzuatta belirlenmiş ilkelere uygun olmalıdır.
- 2) Kapak, dersin içeriği ile uyumlu şekilde tasarlanmalıdır.

- 3) Kapak tasarımında kullanılan ögeler ve bunların kullanılış tarzı kitabın içeriğiyle uyumlu ve içeriği destekleyici olmalıdır.
- 4) Kapakta sınıf seviyesi ve dersin adına yer verilmelidir.
- 5) Kapak, sınıf seviyesine uygun olarak ilgi çekici bir nitelikte tasarlanmalıdır.
- 6) Kapak, kitabın içeriğine uygun ilgi ve merak uyandıracak nitelikte tasarlanmalıdır.
- 7) Kapakta kullanılan ögeler öğrencinin gelişim seviyesine uygun olmalıdır.
- 8) Kapakta kullanılan tasarım ve tasarımda kullanılan ögelerde telif hakları gözetilmiş olmalıdır([meb.mufredat.gov.tr.](http://meb.mufredat.gov.tr))

Taslak Ders Kitapları ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterlerinde ders kitaplarında olması gereken kapak özellikleri yukarıda ifade edilmiştir.

Ayrıca kitabın gerek ön kapağındaki resim gerekse içerisindeki resimler konuyla ilgili olmalı, öğrencilerin ilgisini çekmeli, konuyu öğrenmelerine teşvik edici olmalı ve öğrenci yaratıcılığını geliştirmesi amaçlanmalıdır (Küçükahmet, 2003, s. 72),

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının ön kitap kapağı incelendiğinde içerikte yer alan önemli bölümlere ait görsellerin arı peteği şeklinde yer aldığı görülmektedir. Kapağın sağ alt köşesinde içeriğe ait QR kodu bulunması teknolojik gelişmelerin yakından takip edildiğinin göstergesidir. Ancak belirtilen QR kod, tarayıcı ile taratıldığında Eğitim Bilişim Ağı'nın (EBA) resmi internet sitesine yönlendirdiği; fakat sadece kitapta yer alan ünite başlıklarının ekrana geldiği haricinde başka bir bilgi ya da içerik ögesine rastlanmadığı görülmüştür.

Sosyal Bilgiler 7. sınıf kitabının arka yüzünde; Fatih Projesi, %100 Okuyan Türkiye, Türkiye 2023'e hazırlanıyor, www.kizlarnegitimi.org ibareleri yer almaktadır.

Arka kapağın orta kısmında 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Mücadele Gününü simgeleyen görsel yer almaktadır. Arka kapağın alt kısmında ise ISBN numarası, beyaz çerçeve içine alınmış '*BU DERS KİTABI MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR. PARA İLE SATILAMAZ*' ibaresi ile 'Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5. Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir' ibaresi yer almaktadır.

Kitap dikişsiz yapıştırımalı karton ciltten imal edilmiş olup, üzeri selefon kaplama ile kaplanmıştır.

Ortaokul düzeyinde çocuklar fiziksel görünüşe önem verdiklerinden dolayı, kitabın içeriği ne denli çekici olursa olsun, kötü kâğıda basılmışsa, harfleri küçük ve silikse, kapak resmi özensiz seçilmişse, seçilme ihtimalini düşürecektir (İpşiroğlu, 1994 s, 128). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde kapakta ve sayfalarda kullanılan kâğıdın birinci hamur beyaz kâğıda basılmış olduğu, içerikte yer alan renklerin canlı ve öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde hazırlandığı görülmüştür.

2018- 2019 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI'NIN
KÜNYESİ

Tablo 2.

İncelenen Ders Kitabı'nın Künyesi

Kitabın Adı	Sosyal Bilgiler Ortaokul ve İmam Hatip Orta Okulu Ders Kitabı 7
Kitabın Yazarları	Gülhan GÜNTEKİN Murat AKPINAR Mustafa NOHUTCU Pınar ÖZERDEOĞAN Seher AYGÜN
Yayınevi	Net Bil Basım ve Yayıncılık
Yayın Yeri, Yılı	İstanbul - 2018
Editör	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KAPAR Dr. Öğr. Üyesi Erol YÜKSEL Murat AKPINAR
Dil Uzmanı	Mustafa AKPINAR
Görsel Tasarım	Feyza SOYDAN Hüseyin GÜL
Program Geliştirme Uzmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KURNAZ Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ARSLANTAŞ
Ölçme Değerlendirme Uzmanı	-----
Rehberlik Uzmanı	Rahime İLKKETENCİ EKER
ISBN	978-975-11-4680-9

SOSYAL BİLGİLER

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU DERS KİTABI

7

Şekil 2. 2018-2019 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ön ve arka kapağı (Sosyal Bilgilerders kitabı)

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin giriş bölümünde üniteye ait detaylı bilgilerin sunulduğu, Neler öğreneceksiniz? başlığı ile öğrenciler ve öğretmenlere içerik hakkında ön bilgi sunan ünite kapağının bulunması, içerikteki önemli konulardan derlenen kavram haritası bulunması ve her ünite için farklı bir renk seçilerek algıda seçiciliği canlı tutması da kitabın yararlı yönlerindedir.

28409 sayı numaralı ve 12.09.2012 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği Madde 8 de;

- 1) Dersin eğitim ve öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir.
- 2) Dersin özelliğine göre ünite, bölüm, tema ve konular arasında hacim bakımından Eğitim ve öğretim programının içeriğine uygun bir denge kurulur (MEB, 2012)

Şeklinde ifade edilmiştir. Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının toplamda 228 sayfası konulara ayrılmışken, kültür ve miras ünitesi ders kitabının 41. Sayfasından başlayarak 95. sayfasında son bulmuştur. Bu açıdan kültür ve miras ünitesi değerlendirildiğinde konu ve kazanım sayısı arasında bir denge olduğu ve programda yer alan konuların kültür ve miras ünitesi içine var olduğu görülmektedir.

4.2. Sosyal Bilgiler 7. sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Eğitsel Özellikleri Bakımından İncelenmesi.

Ders kitapları hazırlanırken eğitsel açıdan kazanım ve konu sayısı arasında bir denge olmalıdır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dâhilinde Kültür ve Miras Öğrenme alanda toplam beş kazanım bulunmaktadır. 2018-2019 Eğitim öğretim yılı için hazırlanan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Kültür ve Miras Ünitesinde de;

- 1) Beylikten Cihan Devletine
- 2) İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın
- 3) Avrupa'da Uyanış
- 4) Değişen Dünyada Değişen Osmanlı
- 5) Osmanlıdan Kalan Mirasımız

Olmak üzere toplam beş konu başlığı bulunmaktadır. Bu açıdan her kazanımın farklı bir konu başlığı altında verilmiş olması hem öğretmenin ünitenin tamamındaki

konulara hâkim olarak ders saatini ayarlamasına, hem de öğrencilere kazandırılmak istenen kazanımların bölümlenmesine olanak sağlaması bakımından yarar sağlamaktadır.

Buna göre ‘Beylikten Cihan Devletine’ konu başlığı altında Osmanlı Devleti’nin 13 yüzyılın sonlarında doğru Osmanoğulları Beyliği’nden güçlü bir devlet haline geliş aşamalarından bahsetmektedir. Bu süreçte beyliğin coğrafi konumu gereği avantajlarından, komşu devletlerinin siyasi durumlarından, Osmanlı Beyliği’nin Osmanlı Devleti adını aldıktan sonraki toplumsal ve ekonomik yapısı, devletin askeri yapısı, devletin idari yapılanması (Divan Teşkilatı) ve İstanbul’un fethine kadar olan dönemde devletin siyasi durumu ele alınmıştır.

İkinci konu başlığı olan ‘İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın’ konu başlığı Şeyh Edebali’nin Osman Gazi’ye nasihatinden esinlenerek bu adı aldığı düşünülmektedir. Buna göre ahi teşkilatının kurucusu Ahi Evran ve eşi Fatma Bacı’dan söz edilmektedir. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin ilerlemesinde önemli rol oynayan Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman gibi önemli padişahların isimlerinin önünde yer alan ‘Fatih ve Kanuni’ unvanlarının neden kullanıldığı ve manaları yer almaktadır. Osmanlı Devleti döneminde denizlerdeki fetihler ve önemli fetih adamlarından bahsedilmektedir.

‘Avrupa’da Uyanış’ konu başlığında Avrupa’daki modernleşmenin başlangıcından, yapılan reformlardan, aydınlanma çağı ve Sanayi İnkılabından Fransız İhtilali de dahil olmak üzere meydana gelen değişimlerden ve Osmanlı Devleti’nin bu döneme olan katkılarından söz edilmektedir.

‘Değişen Dünyada Değişen Osmanlı’ konu başlığı altında ikinci konu başlığı olan ‘İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın’ konusunun içeriğinde değinilen İstanbul’un fethi ile sonlandırılmıştır. Mevcut konu başlığı altında ise tekrardan Osmanlı’nın askeri üstünlüğünü Avrupa karşısında kaybettiği bilgisiyle devam edilmektedir. Ardından Lale Devri ve yapılan yeniliklerden söz edilmektedir.

Son konu başlığı olan ‘Osmanlıdan Kalan Mirasımız’ kısmında ise Osmanlı’dan kalan mimari eserlerin görsellerine, döneme ait sanat çalışmalarından kısaca bahsedilmiştir.

Ders kitapları hazırlanırken eğitsel açıdan kazanım ve konu sayısı arasında bir denge olmalıdır. Aşağıda yer alan tablo da görüldüğü gibi toplamda 108 Saat ayrılmış olan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kültür ve miras ünitesine 30 saat yani toplam sürenin %28 i kadar süre ayrıldığı görülmektedir. Okullarda Sosyal Bilgiler dersi haftada 3'er saat olarak okutulduğu için belirtilen üniteye toplamda 10 haftalık süre ayrıldığı anlaşılmakta ve bu açıdan bakıldığında ünite için gerekli ders saatinin yeterli oranda sağlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.

Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları, Ders Saati Ve Süre Oranları

SINIFLAR	4. SINIF			5. SINIF			6. SINIF			7. SINIF		
ÖĞRENME ALANI	KAZANIM	SÜRE ORANI	DERS SAATİ	KAZANIM	SÜRE ORANI	DERS SAATİ	KAZANIM	SÜRE ORANI	DERS SAATİ	KAZANIM	SÜRE ORANI	DERS SAATİ
BİREY VE TOPLUM	5	11.1	12	4	13	14	5	11.1	12	4	11.1	12
KÜLTÜR VE MİRAS	4	13	14	5	16.6	18	5	20.4	22	5	27.8	30
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	6	18.5	20	5	16.6	18	4	13	14	4	13.9	15
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	5	14.8	16	5	13	14	4	11.1	12	4	11.1	12
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜETİM	5	16.6	18	6	16.6	18	6	16.6	18	6	13.9	15
ETKİN VATANDAŞLIK	4	13	14	4	11.1	12	6	14.8	16	4	11.1	12
KÜRESEL BAĞLANTILAR	4	13	14	4	13	14	4	13	14	4	11.1	12
TOPLAM	33	100	108	33	100	108	34	100	108	31	100	108

Tablo 3'e göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın içerisinde yer alan kültür ve miras öğrenme alanında toplam beş kazanım bulunmaktadır. Öte yandan 2018-2019 Eğitim Öğretim yılı itibari ile okutulmak üzere hazırlanan 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Kültür ve Miras ünitesinde de; Beylikten Cihan Devletine, İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın, Avrupa'da Uyanış, Değişen Dünyada Değişen Osmanlı, Osmanlıdan Kalan Mirasımız (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, 2018). Olarak toplam beş konu başlığı bulunmaktadır.

Bu bakımdan her kazanımın farklı bir konu başlığı altında verilmiş olması hem öğretmenin ünitenin tamamındaki konulara hâkim olarak ders saatini ayarlamasına,

hem de öğrencilere kazandırılmak istenen kazanımların bölümlenmesine olanak sağlaması bakımından yararlı bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum öğrencilerin neyi öğreneceklerini bilmelerini sağlayacağı gibi, öğrendiklerini örgütleme ve öğrenilen konu başlıklarının da hatırdan kalmasını kolaylaştırıcı bir detay olarak göze çarpmaktadır.

İncelemeye tabi tuttuğumuz kültür ve miras ünitesi hakkında, *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapısı* başlığı altında şöyle bir ifadeye yer verilmiştir:

Kültür ve Miras temelde tarih odaklı olan bu öğrenme alanı kültür ve kültürel mirası ön plana çıkaran bir yapıya sahiptir. Türk kültürünü oluşturan temel öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak bir millî bilincin oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Böylece öğrenciler kültürel öğelerin, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran özellikler olduğunu kavrayacaktır. Bunun yanında kültürümüzün dünya kültürel mirasının renklenmesine ve zenginleşmesine katkı sağladığı kavratılır (MEB, Sosyal Bilgiler Eğitim Programı, 2018).

Ders kitaplarının değerlendirilmesinin eğitim öğretimin niteliğini artırmak açısından uygun sonuçlar ortaya çıkaracağı mutlak bir gerçektir. Bu bağlamda hazırlamış olduğumuz bu çalışmada, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin, Sosyal Bilgiler öğretim programının kazanımlarına uygunluğu bakımından incelenmiştir.

Ünitenin başlığında yer alan kültür, miras ve kültürel miras sözcüklerinin tanımına bakacak olursak;

Kültür: İngilizce ‘culture’ olarak ifade edilen kültürün, Latince bir kelime olan ‘Cultura’ kelimesinden türediğini ifade etmiştir (Mendenhall ve ark.,1995, s. 70, Akt: Yeşil, 2013, s. 54). TDK, Güncel Türkçe Sözlüğe göre: *Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin(www.tdk.gov.tr)*. Olarak tanımlanan kültürü zaman içinde var olarak nesilden nesile aktarılan değerlerin tümüne verilen isimdir.

Miras: TDK, Güncel Türkçe Sözlük te hukuki terim olarak miras kelimesi; Birine, ölen bir yakından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke (www.tdk.gov.tr) olarak tanımlanırken, mecazi anlamda ise: Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey (www.tdk.gov.tr) olarak ifade edilmiştir.

Kültürel Miras: Kültürel Miras, bir toplumun geçmişi ile ilgili, onu kimliklendiren, yaşamsal süreklilikle birlikte günümüze ulaşan yerel ve evrensel değer niteliği taşıyan her türlü somut ve somut olmayan varlıklardır.

Kültürel miras geçmiş nesiller tarafından oluşturulan sözlü veya sözsüz gelenekler, geleneksel üretim şekilleri, gösteri sanatları, sosyal hayattaki uygulamalar, ritüeller, festivaller ve en önemlisi de deneyimler sonucu ortaya çıkan bilginin gelecek nesillere aktarılması işlevi olarak tanımlanabilir şeklinde ifade edilmektedir. (Jokilehto, 2005, s. 16; Vecco, 2010, s. 622, akt: Karaca Yılmaz ve ark, 2017, s. 87).

Kültürel miras eğitimi ile öğrencilerin kültürel farkındalığının artırılması ulusa ait kültürel mirasın aktarımı ve korunması için oldukça önemlidir (Gürel ve Çetin, 2018, s. 30). Türkiye’de 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yapılan güncellemelerle birlikte kültür konularına daha çok önem verildiği, bu öğelerin de özellikle de “Kültür ve Miras” öğrenme alanında toplandığı görülmektedir (Gürel ve Çetin, 2018, s. 31).

Sidekli ve Karaca’ya göre (2013); öğretmen adayları; yerel, kültürel miras öğelerinin sosyal bilgiler öğretiminde kullanımına olumlu bakmaktadırlar. Sosyal Bilgiler dersi ile yerel kültür öğelerinin ilişkilendirilebileceği ve Sosyal Bilgiler öğretiminde yerel kültürel miras öğelerinin yararlı olacağına dair tutum ölçeği ifadelerine olumlu görüş bildirdikleri gözlemlenmiştir (Sidekli ve Karaca, 2013, akt: Karaca Yılmaz ve ark, 2017, s. 88).

Gürel ve Çetin (2018); Sosyal Bilgiler Dersi ve Kültür Aktarımın Edindiği Rol Üzerine Bir İnceleme Başlıklı çalışmada; 2005 ve 2017 Taslak Sosyal Bilgiler programlarının felsefe, amaç ve kazanımlarını kültür odağında incelemişlerdir. Sonuçla Sosyal Bilgilerin kültür ilişkisi ortaya koymaya çalışmış ve Sosyal Bilgiler eğitiminin doğası gereği kültür ile yakından bir ilişkiye sahip olduğunu savunarak, her iki programda da öğrencilerin Türk kültürüne ait öğeleri korumasına ve bu

öğeleri geliştirmeye çalışmasına vurgu yapıldığını (Gürel ve Çetin, 2018, s. 1) ifade etmişlerdir.

Bu çalışmada ise Kültür ve Miras Ünitesi ile ilgili olarak 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan Kültür ve Miras öğrenme alanının hedef kazanımları olan,

(Bu kısım mevzuat ile ilgili olduğundan metin doğrudan alınmıştır)

SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar. Kuruluşun İstanbul'un fethine kadar olan dönemde devletin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı tarihsel yorumlara değinilir.

SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder. Gaza ve cihat anlayışı, İstimalet politikası, millet sistemi üzerinde durulur.

SB.7.2.3. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar. Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi İnkılâbı, sömürgecilik ve bunların neden olduğu karmaşa ile insan hakları ihlallerine değinilir.

SB.7.2.4. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.

SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir. Yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerinden örneklere yer verilir (MEB, 2018, s. 23).

Maddelerini sağlamada ders kitabının ne kadar etkili olacağı, dil ve anlatım yönünden Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü'nün temel alınarak incelenmesi, görsel öğelerin içerikteki metinler ile tutarlı olup olmayışı bakımından objektif bakış açısı ile değerlendirilmiştir.

Sosyal Bilgilerin tarihçesi konusunda vurguladığımız ve 1950 sonrası var olmaya başlayan Türk-İslam sentezi ideolojisine ait içerik bu ünite altında belirtilmiştir. Programda ifade edilen, "Türk kültürünü oluşturan temel öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak bir millî bilincin oluşturulmasını

amaçlamaktadır (*MEB. 2018*) cümlesi ile içerikte bol miktarda kültürel öğelerin, kültür mirasına ait ve Türk tarihini simgeleyen anlatımın bunun yanında İslam motifleri ile süslenmiş Osmanlı eserlerinin yer aldığı bir ünite ile karşılaşmayı beklemek doğru bir yaklaşım olacaktır.

Ders kitabından ziyade Öğretim Programı açısından incelemek gerekirse Kültür ve Miras başlığı altında hem Osmanlı'nın kuruluşunun, hem yükselme devrinin içerikte yer alması, daha sonra da bir arka sayfada Avrupa'da uyanış konusu ile farklı bir konunun ele alınarak, yeniden Osmanlı'dan kalan mirasımız konusuna dönüş yapılarak asıl kültür ve miras öğelerine bu başlık altında değinilmiş olması konular arası bütünlüğün yok olmasına neden olduğu görülmüştür.

4.3.Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Öğretim Programında Belirlenen Kazanımlar Açısından İncelenmesi.

2018 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde ikinci öğrenme alanı olarak verilmiş olan Kültür ve Miras Ünitesinde aşağıda yer alan satırlara yer verilmiştir.

(Bu kısım mevzuat ile ilgili olduğu için olduğu gibi alınmıştır)

SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.

Kuruluşun İstanbul'un fethine kadar olan dönemde devletin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı tarihsel yorumlara değinilir.

SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.

Gaza ve cihat anlayışı, istimâlet politikası, millet sistemi üzerinde durulur.

SB.7.2.3. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.

Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi İnkılâbı, sömürgecilik ve bunların neden olduğu karmaşa ile insan hakları ihlallerine değinilir.

SB.7.2.4. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değışim hakkında çıkarımlarda bulunur.

SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.

Yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerinden örneklere yer verilir.(<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>).

SB.7.2.1. de yer alan Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar. Kuruluştan İstanbul'un fethine kadar olan dönemde devletin hüküm sürdüğü yerler ile İskân politikası, askeri, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır. (MEB, 2018). İfadesinde her ne kadar detaya girilmemesi belirtilse de; Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Osmanlıda askeri yapı ve kültürel yapı konularına kısaca değinilirken aslında önem arz eden pek çok bilginin de yer almadığı anlaşılmıştır.

Ders kitabında sayfa 47 de belirtilen vetek yapıprakta ele alınan askeri yapı konusunun sadece 29 satır ve 21 cümle olarak ve anlatım şekli hikâyelendirilerek aktarıldığı, ayrıca askeri yapı konusunda sadece Devşirme Sistemi ve Tımarlı Sipahiler 'in tanımlandığı görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde Askerî Yapı, Osmanlı Devleti'nin sınırlarının kalıcı ve hızlı olarak genişlemesinde askerî teşkilat önemli rol oynamıştır.¹ Osman Gazi Söğüt'e yerleştiğinde ilk fetihleri gönüllü askerler ile yapmıştır.² Orhan Bey zamanında ise yaya ve müsellemlerle ilk düzenli ordu kurulmuştur. Ancak fetihlerin devamlılığı ve toprakların güvenliği için daha çok askere ihtiyaç vardı.³ Osmanlı Devleti'nin asker ihtiyacını karşılamak için bulduğu çözümleri iki Osmanlı askerinin anlatımıyla inceleyelim. "Ben Kapıkulu Ocağı'nda görevli bir yeniçeri askeriyim. Üç ayda bir ulufe adı verilen maaş alırız.⁴ Savaş zamanı orduya katılır, savaş dışında başkentin güvenliğini sağlarız.⁵ Balkanlarda yaşayan gayrimüslim bir ailenin çocuğu idim. Köyümüze gelen askerler tarafından ailemin rızasıyla köyden alınarak Anadolu'da bir Türk

ailenin yanına yerleştirildim.⁶ Daha sonra başkente gelerek Acemi Ocağı'nda askerlik eğitimi aldım. Buna 'Devşirme Sistemi' denir.⁷ Devletten aldığım maaşla iyi bir birikim yaptım. Seneye emekli oluyorum.⁸ Askerlik süresince başka bir işle uğraşmamız ve evlenmemiz yasaktır.⁹

Bizler başkent dışında yaşayan askerleriz.¹⁰ Osmanlı ordusunun en kalabalık gücünü bizler oluşturuyoruz. Devlet bize doğrudan maaş vermez. Bize bakmakla yükümlü tuttuğu kişilere tımar ismi verilen dirlik toprağı verir.¹⁰ Tımar sahipleri elde ettiği gelirin bir kısmı ile bizim bütün masraflarımızı karşılar. Savaş zamanı hızla orduya katılırız.¹¹ Barış zamanı ise atlarımızla savaş talimi yapar ve ihtiyaçlarımızı karşılayan tımar sahibinin topraklarındaki üretimi denetleriz. Aynı zamanda bulunduğumuz bölgenin güvenliğini de sağlarız. Hem tımar topraklarında yaşadığımız hem de atlı askerler olduğumuz için bize Tımarlı Sipahiler denir.¹² (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 47).

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan askeri yapı konusunda göze çarpan hususlardan bir diğeri ise kullanılmış olan kelimelerin kökenleri ile ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır; Ders kitabında tımar sistemi olarak ifade edilen kavram hakkında literatür incelendiğinde,

Türkçe' de dirlik (dirilik) ile eş anlamlı kullanılan timâr (tımar) kelimesi sözlükte: "bakım, ilgi" anlamına gelir. Terim olarak, Osmanlı merkez vilâyetlerinde bir süvari birliğini ve askerî-idarî hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve tevarüs yoluyla geçmeyen tahsisatı ifade eder (İnalçık, 2012, s.168). Cümlesi ile timâr sistemini askeri yapı konusu ile sınırlanamak gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü timâr sistemi, devletin sadece askerî-idari teşkilatlanmasının temel direği olmakla kalmamıştır. İnalçık'a göre (2011) Mirî arâzî sisteminin işleyişinde, köylü çiftçilerin statüleri ve ödeyecekleri verginin belirlenmesinde ve devletin klasik çağında (1300-1600) tarımsal ekonominin yönetiminde esas belirleyici faktör olmuştur (İnalçık, 2011, s. 117).

Birinci cümlede bahsedilen devletin sınırlarının genişlemesi ibaresi anlatım açısından fiziksel bir olay gibi algılanmaya neden olmaktadır. Devletin sınırlarının genişletilmesi değil sınırların ilerlemesi ifadesinin kullanılması daha uygun olacağı görülmektedir. Ayrıca hangi devletten hangi dönemden bahsedildiği konusunda

herhangi bir belirti bulunmamaktadır. Sınırların neye göre kalıcı olduğu ile ilgili döneme ait herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

İkinci cümlede ise ‘ilk fetihleri’ tanımlaması tartışmaya açık bir tanımlamadır. Buna göre ilk yapılan olgular tekil durumdadır ve çoğul kullanımı kitapta söz konusudur. Dönemde askerliğin gönüllü yapıldığı ifadesi yer almaktadır. Fakat bu gönüllerin kimlerden oluştuğu, bu dönemde gönüllü askerliğin yapılabilmesinin söz konusu olup olmadığına ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Üçüncü cümleden önce herhangi bir yerde *ordu* kelimesinden bahsedilmemiş iken bu cümlede *ordu* kelimesi karşımıza çıkmaktadır. Cümlenin devamında ise asker kelimesi ile devam edilmektedir. Yani asker ve ordu kavramları yeterince netlik kazanmamış durumdadır.

Dördüncü cümlede ifade edilen yeniçeri sözcüğünün yanlış kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Literatür taraması yapıldığında çeri kelimesinin asker (TDK, Güncel Türkçe Sözlük, 2019), olarak tanımlandığı göz önüne alındığında kitapta geçen ‘yeniçeri askeri’ sözcüğü bir bakıma ‘yeni asker askeri’ şeklinde bir manaya çıkmaktadır ki bu durum da ders kitabında bulunması uygun olmayan bir hatayı meydana getirmiştir.

Beşinci cümlede askerlerin başkentte güvenliği sağladığı ile ilgili bir ifade bulunmaktadır. Ancak bu dönemde *başkent* kelimesi değil *payitaht* kelimesi kullanılmaktadır. Bu anlamda metinde anakronizme yer verilmiştir ².

Altıncı cümlede kitapta o dönemde Balkanlarda gayrimüslim ya da Müslüman ailelerin yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak *gayrimüslim bir ailenin çocuğu idim* diyerek kendini tanıtmaktadır. Hangi dönemden bahsedildiği belirtilmemiştir

Gayrimüslim” tabiri, genel olarak Müslümanlar dışındaki tüm grupları ifade etmektedir. İslâmî literatürde gayrimüslimler “ehl-i kitâb olanlar ve olmayanlar” şeklinde tasnif edilirler. Burada kitaba inanma, Allah’a inanmayı ifade etmektedir (Özel,1996. s. 418-426). Selefî olan İslam devletlerinde yapıldığı üzere, Müslümanlar ile Müslüman olmayanların tefrikine yönelik bu

²Anakronizm terimi : “bir olayın tarihi ve çağı üzerinde yanlışla, tarih ve çağları birbirine karıştırma” (Ayverdi ve Topaloğlu, 2007, s. 50) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum genellikle bir tarihi olgunun var olmadığı bir dönemde varmış gibi düşünülmesi ve yansıtılması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

adlandırmalar, Osmanlı Devleti'nde dinin, kişileri ve grupları ayırt etmeye yarayan araçlardan biri olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle dinî kimlik, insanların toplumsal statülerinin belirlenmesinde diğer kimliklerle beraber değerlendirilir (Quataert, 2013, s. 212).

Ayrıca Müslüman olmayan herhangi bir kişi kendisi için gayrimüslim tanımlaması yapmamaktadır. Bunun yerine hangi dinin mensubu ise o din adı ile kendini tanıtmaktadır. Cümlelerin devamında gönül rızası ile askerler tarafından Anadolu'ya getirildiği belirtilmiştir. Dönemle ilgili herhangi bir zaman kavramı belirtilmemiştir. Ayrıca askerlerin çocukları gönül rızası ile alıp alınmadığına ilişkin kesin bilgilere ulaşılmamıştır.

Yedinci cümlede devşirme sisteminden bahsedilmektedir. I. Murat döneminde kurulan Yeniçeri Ocağı'na asker temini için önce pencik kanunu gereğince gayri müslim genç savaş esirlerinden faydalanılmış, fakat zamanla fetihlerin azalması, Ankara Savaşı'ndan sonra da bir süre durması yüzünden devşirme yoluna başvurulmuştur (<https://islamansiklopedisi.org.tr/devsirme>). Kitapta yer alan devşirme sisteminin anlatımında yeniçeri ocağının ne zaman kurulduğu, devşirme sistemine kimlerin dâhil olabildiği, ne kadar süre ile görev yaptıkları belirtilmediği görülmüştür.

Sekiz ve dokuzuncu cümlede aldığı maaş ile iyi bir birikim yaptığına dair yeniçeriliğe özendirilen bir ifade kullanmış, aynı zamanda yeniçerilik dışında herhangi bir meslek ile uğraşmalarının yasak olduğu belirtilmiştir. Ancak yapılan literatür araştırmalarında, Akçenin taşşişler yüzünden değer kaybetmesinin ve fiyat artışlarının yeniçeri ulûfelerinin alım gücünü düşürmesine rağmen merkezi yönetimin ulûfelere zam yapmadığı, ancak yeniçerilerin askerlik dışı mesleklere yönelmesine karşı çıkmadığı belirtilmektedir (<https://islamansiklopedisi.org.tr/ulufe>). Yine yeniçerilerin maddi açıdan yeterince tatminkar bir maaş alamadıkları kasaplık, deniz taşımacılığı, meyve sebze alım satımı yaptıkları tespit edilmiştir (Baş, 2014, s. 137).

Onuncu cümlede yine başkent sözcüğü kullanılarak anakronizme yer verildiği görülmüştür.

On birinci cümlede tımarlı sipahi sistemi anlatılmaya çalışılmıştır. Tımar sisteminde devlet bazı memurları ve askerlerine maaş vermez; bazı toprakların gelirlerini hizmet

karşılığı olarak verirdi. Tımar Sistemi, askeri bir sistem olmasının yanı sıra aynı zamanda idari bir sistemdir. Bu sistemde köylüler devlete vermeleri gereken vergiyi tımar sahibine verirdi. Tımar sahipleri de bu vergilerle arazinin vergi gelirine göre belirli sayıda atlı asker(cebelü) yetiştirirlerdi.

2017 Sosyal Bilgiler Taslak Programına göre hazırlanan 2017-2018 yılı Sosyal Bilgiler ders kitabına bakıldığında ise; Osmanlı ordusunun kara kuvvetleri ve deniz kuvvetleri olarak ikiye ayrıldığı, kara kuvvetlerinin de kapıkulu askerleri ve eyalet askerleri olarak ayrıldığı görülmüştür. 2017-2018 Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabına göre kapı kulu askerleri şu şekilde ifade edilmiştir.

Osmanlı Devleti, Rumeli’de fetihlere başlayınca sürekli olarak savaşa hazır bir orduya ihtiyaç duydu. Hristiyan ailelerden ve esirlerinden toplanan çocuk ve gençler önce yetiştirilmek üzere Türk ailelerine verilirdi. Daha sonra Acemi Ocağına alınan ve burada eğitim gören askerler oradan da Yeniçeri Ocağına geçirdi. Yeniçeri Ocağı, Kapıkulu askerlerinin en saygın ocağı olup savaşlarda padişahın yanında bulunurlardı. Bu ocaklar dışında silah yapımı ile uğraşan Cebeci Ocağı, top yapımı ve kullanımı görevini üstlenen Topçu Ocağı ve Kapıkulu Süvarileri (atlı askerler) Kapıkulu Askerlerini meydana getirirdi (MEB,2017-2018 yılı Sosyal Bilgiler7. Sınıf ders kitabı, s.72).

Yine 2017- 2018 Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabına göre eyalet askerleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir

Eyalet askerleri ordunun büyük bölümünü meydana getiriyordu. Eyalet askerleri, sınırlarda görev yapan “akıncılar”, savaş esnasında Anadolu’dan orduya katılan “azaplar” ve “tımarlı sipahilerden” oluşuyordu. Barış zamanı eyaletlerde sorumlu olduğu bölgede güvenliği sağlayan, vergileri toplayan Tımarlı Sipahiler, sefer esnasında orduya katılırdı. Tımarlı Sipahiler gelirleri oranında yanlarında asker besler, sefere bu askerleri de götürürlerdi (MEB, 2017-2018 yılı Sosyal Bilgiler ders kitabı, s.72).

Ayrıca Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabında askeri yapı konusunda deniz kuvvetleri (Donanma) konusuna hiç yer verilmediği de görülmüştür.

Programın hedeflerinden bir diğeri ise 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ‘Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar maddesi altında verilen, Osmanlı’da Toplumsal ve Ekonomik yapı

konusunun detaya girilmeden ele alınır' (MEB, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018, s. 23) olarak ifade edilmektedir. Buna göre Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında 46. sayfada yer alan toplumsal ve ekonomik yapı başlığı içerisinde verilen metne bakıldığında ise aşağıdaki metne ulaşılmaktadır.

Devletin sınırlarının genişlemesinde ve fetihlerin gerçekleşmesinde güçlü ekonomik ve toplumsal yapının katkısı büyüktür. Osmanlı Devleti'nde yönetici ve askerî sınıf dışında kalan kesime "reaya" denilirdi. Kasaba ve şehirlerde oturan ticaretle uğraşan tüccarlar, meslek sahibi olan esnaflar ile köylüler ve konargöçerler bu gruba dâhildi. Osmanlı Devleti'nin büyük bir siyasi güç olmasında Ahi teşkilatının sağlamış olduğu sosyal ve ekonomik desteğin katkısı büyüktür. Toplumsal yardımlaşma ve beraberliğe katkısının yanı sıra esnaf ve zanaatkârların yetiştirilmesi ve şehir ticaretinin canlılığının sağlanmasına büyük katkı sağladılar. Osmanlı nüfusunun büyük kısmı köylerde yaşamaktaydı. Köylüler ise daha çok tarım ile uğraşırlar ve ürettikleri ürünlerin bir miktarını vergi olarak verirlerdi. Köylülerin büyük çoğunluğu devletin kendilerine tahsis ettiği çiftlikleri işleten ailelerden oluşmaktaydı. Konargöçerler hayvancılıkla uğraşırlar, şehirlerin et, yağ, yoğurt, tereyağı ve peynir ihtiyaçlarının çoğunu karşılarlardı. Ordunun gıda ihtiyacını karşılamak yanında nakliye hizmeti de verirlerdi. Konargöçerler ayrıca kasaplık, kereste yapımı ve kale tamirciliği yaparlardı. Vergi ödemeyenler yolların, geçitlerin ve kalelerin korunmasına yardımcı olurlardı. Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin temeli tarıma dayanıyordu. Kuruluştan itibaren doğru toprak politikalarının uygulanması tarım sektörünü sürekli canlı tuttu. İskân politikası sayesinde üretim sürekli hâle getirilerek boş topraklar ekonomiye kazandırıldı. Osmanlı Devleti fetihlerle belirli ticaret yollarının denetimini ele geçirerek ülkede ekonominin canlanmasını sağladı. Ticaret yolları üzerindeki kervanlardan ve pazarlardan alınan vergiler devletin önemli ekonomik kaynakları arasındaydı (MEB, 2018-2019 Sosyal Bilgiler ders kitabı, 2018, s.46).

Yukarıda verilen metne göre *Toplumsal ve Ekonomik Yapı* başlığı incelendiğinde Osmanlı ekonomisinin temelini tarıma dayandığı açıklanmışsa da tarımda nelerin yetiştirildiğinin hakkında bir bilgi verilmemiş olması büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında; *Osmanlı devletinin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder. Gaza ve Cihat anlayışı, İstimalet Politikası ve Millet Sistemi Üzerinde durulur* (MEB, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı,2018, s. 23). Olarak ifade edilmiştir. Buna göre aşağıda 2018-2019 Eğitim öğretim yılı için hazırlanan Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesi içerisinde *Gaza, Cihat, İskân ve İstimalet* ifadesi geçen bölümlerden kesitler alınmıştır.

Bu dervişlerin faaliyetleri Anadolu'da İslâmiyet'in yayılmasını sağladı. Şehir ve kasabalara yerleşen dervişler, toplumun bütün kesimleriyle yakın temas kurdu. Halk arasında gaza ve cihad anlayışını yaydılar (MEB, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, 2018, s.53).

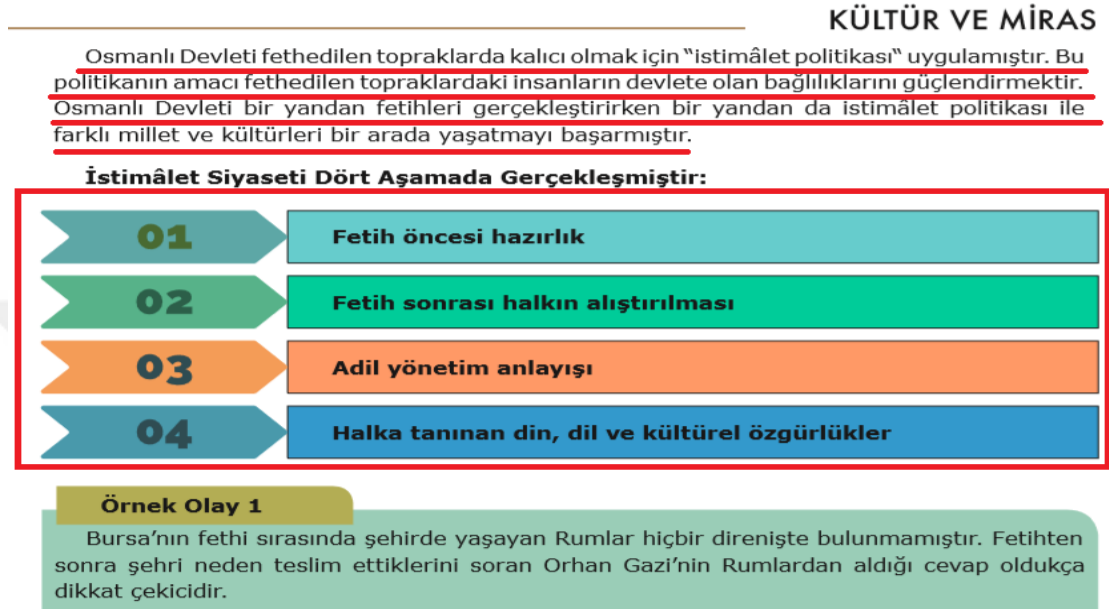
Akçakoca gibi gazi ve alpler vatan uğruna canını bile vermekten çekinmeyen gaza ve cihat ruhu ile hareket eden kahramanlardır (MEB, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, 2018, s.54),

Osmanlı Devleti ise bulunduğu konumun sağladığı avantaj ile mücadelesinin çoğunu komşusu olan Bizans Devleti ile yapmıştır. Cihat olarak nitelendirilen bu mücadele diğer beylikler arasında Osmanlıya olan sempatinin artmasını sağlamıştır (MEB, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, 2018, s.43).

Yukarıda yer alan cümlelere göre öğrencilere kazandırılması hedeflenen *Gaza ve Cihat* kelimelerinin tanımları içerikte yer almadığından, kitabın arkasında yer alan sözlüğe gidilmiş, sözlükte *Gaza ve Cihat* kelimelerinin tanımlarına rastlanırken ve *İstimâlet Politikasının* tanımına ise ne ünite konularında ne de kitap sonunda bulunan sözlükte rastlanılmamıştır.

Şekil 4te, Öğretim Programının hedef kazanımlarından olan Türklerin hâkim kimliğini ortaya koyan *İstimâlet Politikasının* tanımına ne ünite içinde ne de kitabın arkasındaki sözlükte yer verilmediği anlaşılmıştır. Buna göre *İstimâlet Politikasının* uygulanma sebebinin fethedilen topraklarda kalıcı olmak için yapıldığını; Fethedilen topraklarda insanların devlete olan bağlılıklarını güçlendirmeyi amaç edindiğini belirtmiş olması *İstimâlet Politikasının* tanımı değil amaçlarıdır. Ders kitabında tanımı yapılmayan kavramın amacının belirtilmesi ise eğitimin niteliği açısından oldukça yanlış bir tutum sergilemektedir.

Yine ifadenin altında verilen şemada *İstimâlet Politikasının* uygulanma aşamaları verilmiş ancak bu kısımda da öğrencilere *İstimâlet Politikası* açıklanmamıştır. Bu yönü ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programında belirtilen kazanımlara kaynak oluşturmamaktadır.

Şekil 3. İstimâlet Politikasının uygulanma aşamaları (*Sosyal Bilgiler ders kitabı, s. 57*)

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterlerinde. *İçerikte kullanılan sözcük, sözcük grubu, kavram ve terimlerin anlamları ders ve konunun niteliğine uygun olarak güncel TDK sözlüklerine göre verilmelidir* (MEB, 2018) cümlesi ile belirtilmiştir.

TDK sözlüğü incelendiğinde tanımların bire bir TDK sözlüğünden alındığı görülmektedir. Bu yönü ile Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine uygunluğu anlaşılmıştır. Ders kitabının sözlük kısmında Gaza kelimesi ile ilgili olarak; *İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş* (MEB, Sosyal Bilgiler ders kitabı, 2018, s. 240) olarak tanımlama yapılmıştır.

Cihat kelimesi *Din uğruna yapılan savaş* (MEB, Sosyal Bilgiler ders kitabı, 2018, s. 240) olarak tanımlanırken, İskân kelimesi ise, İnsanları bir yere yerleştirme, yurtlandırma (MEB, Sosyal Bilgiler ders kitabı, 2018, s. 241) olarak ifade edilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında belirtilen kazanımlardan olan *SB.7.2.3 Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan Süreçleri kavrar* (MEB, 2018), Başlıklı kazanımda ifade edilen: *Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi İnkılabı, Sömürgecilik ve bunların neden olduğu karmaşa ile insan hakları ihlallerine değinilir* (MEB. 2018).Cümlesi ile ilgili olarak Kültür ve Miras ünitesinde bu kazanıma karşılık olarak *Avrupa'da Uyanış* başlığı altında Programda belirtilen konulara detaylıca yer verildiği görülmektedir.

4.4.Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Görsel Özellikleri Bakımından İncelenmesi.

Ders kitaplarında fotoğraf, şekil, grafik, şema, harita vb. görsel materyal konu anlatımı ile birlikte bulunmaktadır. Bu yönüyle de, ders kitapları teknolojik araç-gereçlerin rolünü bir ölçüde üstlenmektedir. Ders kitaplarında yer alan görsellerin de en az yazılı anlatımlar kadar önem arz ettiği yadsınamaz ve ders kitabını incelemeye yönelik yapılan çalışmalarda kullanılan tüm görsellerin de ayrı başlıklar altında incelenmesi olmazsa olmaz bir ön koşuldur.

Her bireyin öğrenme yöntemi farklıdır ve bu nedenle bireylerin yaş farkı ve ne tür bir konu öğrendiğini gözetmeksizin öğretim etkililiklerinde görsel öğeler oldukça önem arz etmektedir. Görsellerin içerisinde grafikler, tablolar, şekiller, fotoğraflar ve buna benzer öğeler yer almaktadır. Görsel öğelerin metnin içeriğini etkili bir şekilde desteklemesi için metinle görsellerin kullanıldığı yerlerin tutarlı olması gerekir. Ders kitaplarında kaliteli grafik ve resimler dikkatleri çeker ve sunulan bilgilerin önemli olduğu beklentisini artırarak metnin okunmasını etkiler (Şahin, 2014, s. 32).

Ders kitaplarında bulunması gereken görsellere dair literatürde çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Buna göre Şahin (2014) Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri isimli çalışmasında, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında İpek Yolunda Türkler ünitesi üzerinde çalışma yapmıştır. Çalışma neticesinde ders kitaplarında

şema, grafik, kavram haritası, bulmaca, kavramsal karikatür vb. görse öğeler kullanılmadığını tespit etmiş, ders kitaplarındaki görsel öğelerin mesaj ve tasarım açısından etkili olmadığı sonucuna varmıştır.

Mazlum ve Mazlum (2016) İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarını görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerinden oluşan çalışmada 44 Türkçe ve Sınıf öğretmeni üzerinde yapmış olduğu anket çalışmasında ders kitabının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerini almış sonuç olarak, ders kitaplarının açık ve anlaşılır olması, görsellerinin uzman kişilerce tarafından uygun olarak hazırlanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Bodur (2016), Uzaktan eğitim öğretim ders kitaplarında yer alan görselleri öğrenme üzerindeki etkisi bakımından incelemiş 733 öğrenci üzerinde yaptığı anket çalışmasında ders kitaplarında şekil, grafik, tablo gibi görsel öğeler öğelerin yeteri kadar kullanıp kullanılmadığını incelemiş ve öğrencilerin %45.3 ünün çoğunlukla katıldığını görüşe katılmayan yüzdesinin ise %36 olduğunu tespit etmiştir.

Delice ve ark. (2010) Matematik ders kitaplarında görsel öğelerin kullanımını Marmara Üniversitesi Matematik bölümü öğrencileri üzerinde yaptığı 4 soruluk mülakat formu ile değerlendirmiş, sonuç olarak ders kitaplarındaki görsel öğelerin kullanımın beklentilerinin çok altında kaldığını ve kitapların tekrar gözden geçirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Yapmış olduğumuz çalışmada ise Sosyal Bilgiler 7. Sınıf ders kitabında yer alan görsellerden; haritalar, resim ve fotoğraflar alt başlıklar halinde incelemeye alınmış elde edilen sonuç neticesinde çıkarımlarda bulunulmuştur.

4.4.1 Sosyal bilgiler7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesindeki haritaların incelenmesi. Haritanın tanımı ve haritada bulunması gereken özellikler hakkında literatürde çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. konularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağı (TDK, 2018) olarak ifade edilen harita diğer bir tanıma göre ise; yeryüzünün tamamının ya da bir parçasının bir düzlem üzerine ölçeklendirilerek çizilmiş bir grafik sunumu (Tyner,2010, s.6) olarak tanımlanmıştır. Haritalar, yeryüzünün tamamı veya bir bölümündeki çeşitli olay ve

özelliklerin bir ölçek dâhilinde küçültülerek, düzlem üzerine aktarılmasıdır (Şahin,1998, s. 113).

Haritalarda içeriği doğru ifade eden bir başlığın, gerçek alandan ne kadar küçültülerek kâğıt üzerine aktarıldığını gösteren bir ölçek, harita üzerindeki işaretlerin anlamlarını belirten lejant tablosu, gösterilen yerin konumunu belirtir bir koordinat sistemi ve yön belirlemeyi sağlamaya yönelik yön okunun bulunması gerekmektedir.

Haritalar; ders kitaplarında genel olarak mekân algısı oluşturma, dağılışı gösterme, görselleştirme, ölçme ve değerlendirme amacıyla kullanılmaktadır (Kara, Sezer, Şanlı., 2018, s. 23).

Haritayı oluşturan elemanlar 5 tanedir. Bu temel unsurlar ise şu şekilde sıralanmaktadır;

- 1) Harita başlığı,
- 2) Lejant (açıklamalar) yada harita anahtarı,
- 3) Coğrafi koordinatlar,
- 4) Yön oku,
- 5) Ölçek

Harita başlığı: Haritanın hangi amaçla meydana getirildiğini göstermektedir.

Lejant: Haritada yer alan sembol ve işaretlerin anlamını belirten tablodur. Lejant genellikle haritanın sağ alt köşesinde bulunur. Bazen haritanın altında ya da sağ tarafında yer alır. Haritayı kullanacak kişi haritayı anlayabilmek ve yorumlayabilmek için harita işaretlerinden faydalanır (Saygılı, 2015, s. 3).

Coğrafi koordinatlar: Haritada belirtilen yerin hangi paralel ve meridyende olduğunu gösteren sanal çizgilerdir.

Yön oku: haritada gösterilen yerin hangi yarım kürede yer aldığını belirten işarettir.

Ölçek: Haritanın hangi oranda gerçek alandan küçültüldüğünü gösterir işarettir.

Parker' e göre (2001); Haritalar ve kürelerin en önemli özellikleri, renkleri, dereceleri, sembolleri ve lejantlarıdır (Parker, 2001, s. 148). Tarih konularının öğretiminde vazgeçilmez araçlar olarak değerlendirilebilecek olan haritalardan, kimi zaman tek başlarına kimi zaman ise ders kitaplarının içerisinde eğitim-öğretim sürecini desteklemek amacıyla faydalanılmaktadır (Yazıcı ve Özdemir, 2016, s. 506).

Milli Eğitim Bakanlığı'na göre İlköğretim 4 ve 5. sınıflarda basit şekiller ve kroki çizme, sembol kullanma ve bu sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturma becerileri üzerinde durulmuştur. Soyut düşünme becerisinin geliştiği 6, 7. sınıflarda ise haritaların diğer öğeleri üzerinde durularak ölçek ve değişen ayrıntılar, harita çeşitlerini tanıma, harita üzerinde verilen bilgiyi okuma-anlama ve yeni bilgiler aktarma üzerinde durulmuştur (MEB, 2005b, s. 55). Buradan yola çıkılarak Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan haritalardan öncelikle soyut düşünme becerisi geliştirmesi; bunun yanında yeni bilgilerin öğretime kaynak olması, ölçek lejant, yer adları, renklendirme hususlarında kusursuz olması ve öğrenmeyi destekler nitelikte olması beklenmektedir.

İlkokulda Hayat Bilgisi, ortaokulda Sosyal Bilgiler ve lisede Coğrafya eğitiminin birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu kabul edilirse, Sosyal Bilgiler dersinde öğretilen harita becerilerinin bir üst öğrenme olan coğrafya dersine de katkı sağlaması hedeflenmektedir. Bu açıdan da Sosyal Bilgiler dersinde yer alan haritaların gelişmiş güzel tasarlanmaması gerekmektedir.

Mekân algısı. Tarihi olayların geçtiği yerleri hayallerinde canlandırabilme, tarih derslerinde harita ve küre kullanabilme, tarih haritaları çizebilme, harita üzerinde konumu, komşuları, yönü belirleyebilme, yerleşim bölgesinin sınırlarını çizebilme, genişlemeyi gösterebilme ve haritayı yorumlayabilme olarak ifade edilir (Akengin, 2015, s. 125).

Etkili bir ders kitabında kullanılacak harita ve görsellerin ait olduğu mekânı çağrıştırır ve öğrencinin o mekânı gözünde canlandırmasına yardımcı olması beklenir. Harita hazırlamak ciddi uzmanlık gerektiren bir iştir aksi durumda hatalı haritalar öğretimde kazançtan ziyade eksik ya da hatalı öğrenmenin meydana gelmesine dahi yol açabilecektir.

Ders kitaplarında kullanılan haritaların durumu hakkında yapılan literatür çalışmasına göre; Yazıcı ve Özdemir'in (2016) çalışmasında ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılan haritaları haritada bulunması gereken temel özellikler (başlık, ölçek, yön çubuğu, lejant) açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak haritalarda tasarım aşamasında temel özelliklerin görmezden gelindiği veya dikkatlice tasarlanmadıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Buğdaycı ve Bildirici (2015), 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki haritaları kartografik tasarımları kazanımlar açısından incelemiş ve haritaların yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir, işaret, renklerin, baskı kullanımı ve daha birçok konuda eksiklikler tespit edildiğini belirtmişlerdir.

Ünal ve Ünal (2012) Sosyal Bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında harita okuma becerisini incelemeye almış ve 1924-2005 Sosyal Bilgiler öğretim programlarında ve 2005-2010 yıllarında kullanılan ders kitaplarında harita okuma becerisini geliştirecek nitelikte açıklama ve haritalara yer verilmediği tespit etmişlerdir (Ünal ve Ünal, 2012, s. 180).

Darakçı (2014), Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Harita Kullanımı konulu çalışmasında hangi üniteye ne şekilde haritaların kullanıldığı tespit etmek üzere 2012-2013 öğretim yılında 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ve 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde kullanılan öğretim programları, ders kitapları ve çalışma kitapları üzerine çalışma yapmıştır. Sonuç olarak öğrenci çalışma kitaplarında haritaların yaygın bir şekilde kullanılması gerektiğini, ders ve çalışma kitaplarında haritalara daha çok yer verilmesi gerektiğini savunarak, haritalarda yer, yön belirleme çalışmalarının bunlar üzerinde yapılması gerektiğini belirtmiştir.

2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında *harita okuryazarlığı* kazanımı yer almaktadır (MEB, 2018). Buna göre Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan haritaların amaca hizmet etmesi beklenmekte ve hataya mahal verilmemiş olması eğitim- öğretim niteliği açısından önem arz etmektedir.

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının Kültür ve Miras ünitesinde tarihi mekânları tasvir etmek üzere toplamda sekiz harita kullanılmıştır. Ders kitabının 42. sayfasında yer alan ve Beylikten Cihan Devletine konu başlığı içerisinde verilen şekil 5 ve şekil 6 da dikkat çeken en büyük aksaklık şüphesiz iki haritanın boyutlarının ve

olmamalıdır (Erdönmez, 2007, s.87). Şekil 5 ve 6'da, Kayıların Anadolu'ya Gelişi isimli haritada Alanya mevcut ismi ile yazılmışken, yine şekil 5 ve 6 da Anadolu beyliklerini gösteren haritada Alayie olarak verilmiş olması çelişkiyi meydana getirmiştir.³

Şekil 6'da yer alan haritada Alanya kelimesinin döneminde kullanıldığı hali ile Alaiye olarak yazılışından yola çıkarak, Beylikler dönemini ifade etmek üzere hazırlanan haritada belirtilen şehirlerin isimleri ile ilgili literatür taraması yapıldığında, haritada belirtilen ve Akdeniz'in isminin kullanıldığı dönemde, Bahr- i Sefid, Bahr- i Mutavassıt, Bahri i rumisimleri ile ifade edildiği; Karadeniz'in ise derya-yıesved, bahr-i siyah olarak isimlendirildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 7'de verilen 1554 yılında Alman haritacı ve ipek bilimci Sebastian Münster tarafından çizilen Osmanlı haritası incelendiğinde dönemin harita çizimlerinin 21. yüzyılda hazırlanan haritalara göre deniz seferlerinde sınır boyunca çizilen çizimlerden oluşması sebebi ile ince hatlara yer verilmediği, anlaşılmaktadır. Buna göre beyliklerin sınırnı gösteren ve şekil 6'da verilen haritada beyliklerin sınırlarının net ve keskin sınırlar ile verilmiş olması da tartışmalara açık bir durum sergilemektedir.

³Kayılar Anadolu'ya göç ettiği esnada şehrin ismi Bizanslılarca Kalanoros olarak anılırken, 1. Alâeddin Keykubat'ın şehri alması ile şehrin ismi Alaiye olarak değiştirilmiştir. 1935 Yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından bugünkü zikredilen hali Alanya olarak değiştirilmiştir (www.alanya.bel.tr).

Şekil 6. Osmanlı haritası örneği (1554),

(<http://turkish-culture-history-language.blogspot.com/2017/12/1554-ylnda-cizilmis- Anadolu-haritas.html>).

Sayfa 55’de kullanılan ve Şekil 8 de yer alan *II. Murad Dönemi Osmanlı Devleti Toprakları (1421-1451)* açıklaması ile verilen haritada yine ölçeğin 1/200 Km olarak yazılmış olduğu görülmüştür.

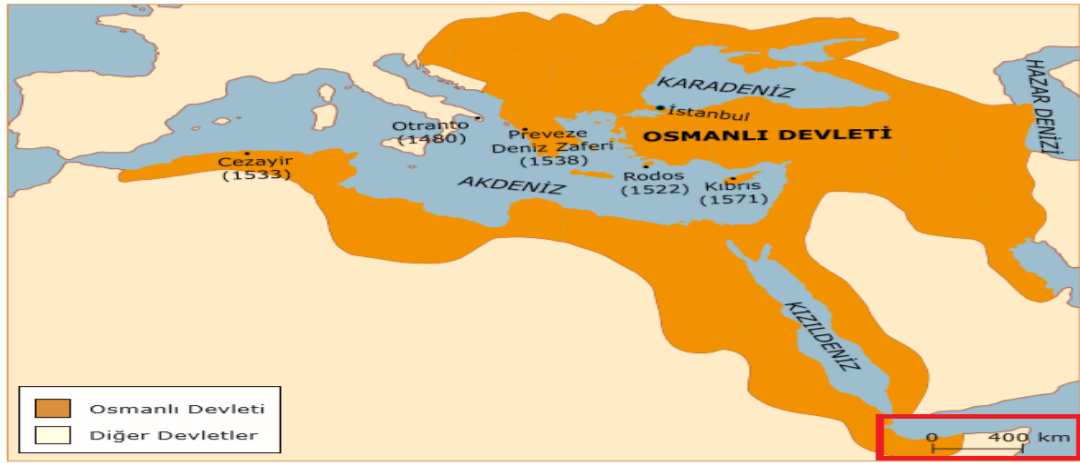
Harita 2.4: II. Murad Dönemi Osmanlı Devleti Toprakları (1421-1451)

Şekil 7. Haritalarda ölçek. (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 55)

Sayfa 60'da kullanılan ve şekil 9'da verilen *Osmanlı Devleti'nin Karadeniz Kıyı Fetihleri (1459-1484)* açıklaması ile verilen; yine Sayfa 61'de kullanılan şekil 10'da verilen *Osmanlı Devleti'nin Akdeniz Hâkimiyeti (1480-1571)* açıklaması ile verilen haritalardaki ölçekler de yine zikredildiği şekilde ölçekleri bakımından çelişki içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 8. Haritalarda ölçek sınırlar (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 60)

Harita 2.6: Osmanlı Devleti'nin Akdeniz Hâkimiyeti (1480-1571)

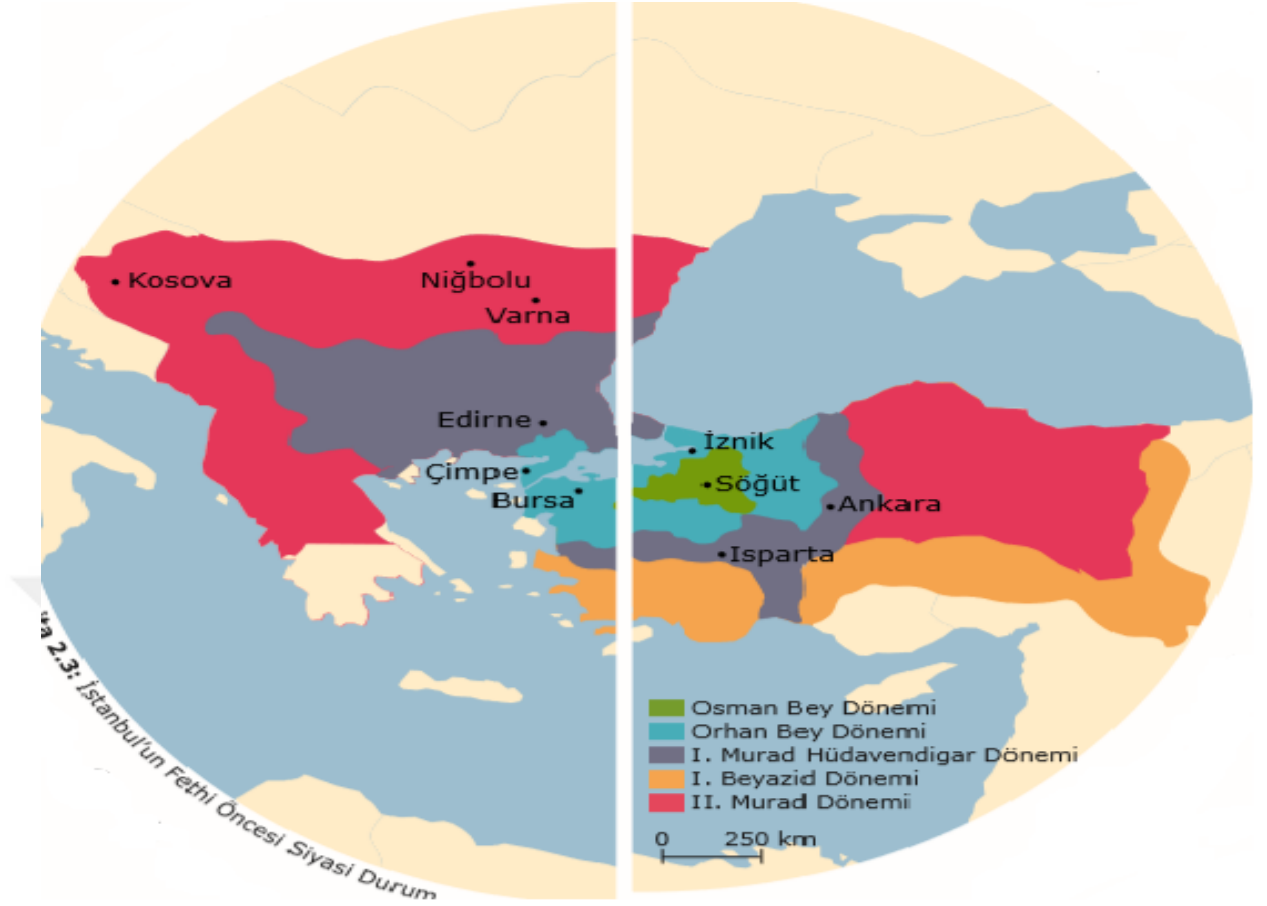
Şekil 9. Haritalarda renklendirme (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 61)

Yukarıda verilen haritalarda renklendirme konusunda sadece iki rengin kullanılmış oluşu haritalarda biz ve diğerleri mantığını oluşturmakta diğer ülkelerin sınırları, isimleri burada zikredilmemektedir. Ortaya çıkan bu durum biz ve onlar ayırımına yol açmakla birlikte, Osmanlı Devleti'ne komşu devletlerin neler olduğu, sınırlarının nerelere uzandığı gibi ayrıntıları da göz ardı etmektedir.

Görsel öğeler ders kitaplarının olmazsa olmaz unsurlarındandır. Ancak görseller yerinde ve doğru amaca yönelik kullanıldığı takdirde işe yarar hal alacaktır. Aksi takdirde ders kitabında sayfa işgalinden başka bir işlevi olmayacaktır.

Şekil 11'de verilen ve bir yarısı sayfa 50, diğer yarısı da sayfa 51'de kullanılan ve kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar Osmanlı Devleti'nin siyasi durumunu belirten haritada kullanılan ölçekle ilgili aksaklık söz konusudur. Bu defa Anadolu'nun tamamını, kuzeyde Avrupa'nın tamamını, güneyde Akdeniz'in tamamından Mısır'ın kuzeyine kadar bir coğrafyayı içine alan haritada yine 1/250 km olarak ifade edilmiştir.

Ayrıca yine şekil 11'de verilen iki sayfanın ortasına konumlandırılan harita, sayfaların kıvrım kısmında kaldığından Batı Anadolu'nun tamamına yakınının görünmez olduğu anlaşılmıştır. Oysaki ders kitaplarında görsel öğeler sayfa içerisine okuma akışını engellemeyecek biçimde yerleştirilmelidir (Şahin, 2014, s. 32). Görsel öğeler başlığının altına, metnin ortasına, paragraf arasına yerleştirilmemeli ve görsel öğeler bölünmemelidir (Keser, 2004, s.13).

Şekil 10. Haritalarda ölçek 5. (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 50-51)

Şahin'e göre (2004), Öğrencinin haritayı okuyabilmesi için sembollerin ne anlama geldiğini bilmesi önemlidir (Şahin, 2004, 291). Fakat Sosyal Bilgiler ders kitabında haritaların üzerinde hiçbir açıklayıcı sembolün kullanılmadığı sadece ölçek ve kullanılan renklerin açıklamasının verildiği görülmüştür.

4.4.2 Sosyal bilgiler 7. Sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesindeki resim, fotoğraf ve minyatürlerin incelenmesi. Görsel öğeler, metindeki yazılı anlatımı destekleyen, içeriğinin anlaşılmasını kolaylaştıran, okuyucuyu görsel olarak düşündüren metin içerisindeki resim, grafik, diyagram, tablo, harita, ağ çizelgeleri vb. unsurlardan oluşur (Şahin, 2014, s. 31).

Ders kitabını kullanacak kişiler öncelikle öğrencilerdir. Bu sebeple kitabın gerek ön kapağındaki resim gerekse içerisindeki resimler konuyla ilgili olmalı, öğrencilerin

ilgisini çekmeli, konuyu öğrenmelerine teşvik edici olmalı ve öğrenci yaratıcılığını geliştirmesi amaçlanmalıdır (Küçükahmet, 2003, s. 72).

Ders kitabında yer alan görsellerden beklenecek ana unsur resme bakınca içerik hakkında bilgi sahibi olunmasıdır. Kısacası resmin metni tamamlayıcı ve açıklayıcı olması beklenmektedir. Ders kitaplarında yer alacak görsellere dair resmi mevzuat incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın taslak ders kitapları ve bunlara ait e- panel incelemesinde; Teknik Tasarım ve Düzenleme başlığı altında

Metin ile görsel uyumlu olmalıdır. Kullanılan görsel, içerik ile uyumlu ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı nitelikte olmalıdır. İçerikte verilmek istenen mesajla görsel çelişmemelidir. Görsel, amaca uygun olmalı ve kazanımın gerçekleşmesini desteklemelidir. Metin içeren görsellerdeki (infografik, minyatür vb.) bilgiler metin ile çelişmemelidir. Metinde atıf yapılan görsellere eksiksiz bir biçimde yer verilmelidir. Görsel ile alt yazısı uyumlu olmalıdır. Kullanılan alt yazılar kısa ve öz olmalı, metin içinde geçen ifadeler aynen kullanılmamalıdır. Görsele ait alt yazı görselde anlatılmak istenen olay, duygu, durum vb. hususları yansıtıcı nitelikte olmalıdır. Görselin kullanım yeri içeriğe uygun olmalıdır. İçerikte yer alacak görseller konu bütünlüğü içinde verilmelidir(http://emufredat.meb.gov.tr/Dokumanlar/inceleme Kriterleri_3_0032018.pdf).

İfadeleri yer almaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitabının kültür ve miras ünitesinde kullanılan yirmi yedi görselden on altısı fotoğraf olarak karşımıza çıkmaktadır. Fotoğrafların 5. Konu başlığı olan *Osmanlı'dan Kalan Mirasımız* başlığı içerisinde toplanarak daha çok tarihi yapıları göstermek için kullanılmıştır. Kullanılan fotoğrafların güncel olduğu anlaşılmış Türk – İslam sentezi ideolojisi doğrultusunda Türk Milli Kültürü'nü ön plana çıkarmak amacı ile Osmanlı'dan kalan camii, tarihi yapı gibi pek çok eserin fotoğrafı bu üniteye yer bulmuştur.

Görsel 2.37: Şehzadebaşı Camii, İstanbul

87

Şekil 11. Şehzadebaşı Camii'ne ait görsel (*MEB, Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı, s. 87*)

87. sayfada Osmanlı mimarisine ait olan Mimar Sinan tarafından inşa edilmiş Şehzade başı Camii bir okuma parçası olarak ifade edilmiş, sonuna da Şekil 12'de verilen Şehzade başı Camii'nin fotoğrafı konularak ifade görselle desteklenmiştir.

Görsel 2.34: Osmanlı Evleri, Bursa

Şekil 12. Osmanlı Evleri (*MEB, Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı, s. 85*)

85. Sayfada Mahalle kültürünün önemine vurgu yapılarak Osmanlıda mahallenin toplumsal birliğin ve Mahallede dayanışmanın temsili olduğunu, düğün ve cenaze gibi merasimlerin hep birlikte yapıldığını ifade eden satırlarda Şekil 13’de yer alan Osmanlı evlerinden bir fotoğraf paylaşarak mahallelerin genel görüntüsü hakkında görsellik oluşturulmuştur.

Aşağıda Osmanlı Devleti’ne ait mimari eserler verilmiştir. Fotoğrafların altına örnekte olduğu gibi eserlerin adını ve kullanılış amacını yazınız.

.....

.....

Medrese - Eğitim

Osmanlı Devleti’nin
Mimari Eserleri

.....

.....

.....

Şekil 13. Osmanlı Devleti’nin Mimari Eserleri (MEB, Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı, s. 84)

Sosyal Bilgiler ders kitabı sayfa 84’de yer alan Osmanlı Devleti’nin mimari eserlerinin bir arada kullanılarak bu mimari eserlerin kullanım amaçlarının soru olarak öğrencilere yöneltildiği görsel olan şekil 14 de, hem ölçme değerlendirme aracı olması hem de Osmanlı mimari eserlerini bir fotoğraf karesinde tanıtmaları bakımından yarar sağlamıştır.

Minyatür. Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen, ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan küçük, renkli resim sanatı (TDK, 2018) olarak ifade edilirken, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı ise; *genel anlamıyla çok ince işlenmiş küçük boyutlu resimler ve bu türdeki resim sanatları için kullanılmaktadır* (TYEB,2015). Olarak tanımlama yapmıştır.

Minyatür; kâğıt, parşömen, fildişi üstüne boya ve yaldızla ışık, gölge, boyut verilmeden yapılan bir sanattır ve çok ince işlenmiş ve küçük boyutlu resimlere ve bu tür resim sanatına verilen addır (Sözer Saraç2001, s. 175).

Minyatür, Doğu ve Batı dünyasında çok eskiden beri bilinen bir resim tarzıdır ve Minyatürde; doğal nesne ya da kişilerin, perspektif ve gölgeye dayanarak, doğrudan bir portresi çıkartılmaya çalışılmaz (Sözer Saraç, 2001, s. 175).

Selçuklu minyatür sanatının Anadolu'ya yayılmasıyla birlikte doğan Türk-İslâm minyatür sanatı, Osmanlıda saray içinde padişahları tasvir etmek için kullanılan yöntem olarak karşımıza çıkmıştır. Hem İslam tarihi hem Selçuklu ve devamında Osmanlıdan kalan Kültürel miras öğeleri içinde yer alan minyatür sanatı ders kitabında geniş yer bulmuştur.

Ders kitaplarında minyatür kullanımı ile ilgili olarak yapılan literatür taramasında daha önce ders kitaplarında minyatür kullanımı ile ilgili yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanılmadığı görülmüştür.

Şekil 14. Yavuz Sultan Selim'in temsili minyatürü (MEB, Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı, s. 58)

Sosyal Bilgiler ders kitabının 58. sayfasında Doğu'nun Fatih'i: Yavuz Sultan Selim başlıklı, Yavuz Sultan Selim'in hayatını ve savaşlarını anlatan bölümde temsili olarak şekil 15'te yer alan Yavuz'un minyatür örneği kullanılmıştır. Yine Osmanlı'da divan toplantılarını temsilen ders kitabının 48. sayfasında minyatür örneğine rastlanılmaktadır.

Şekil 15. İstanbul'un fethi (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 55)

Şekil 16'da verilen ve sayfa 55'te yer alan, minyatür sanatçısı Nusret Çolpan'ın eseri olan ve İstanbul'un Fethini simgelediği belirtilen minyatür paylaşılmıştır. Zeminde kullanılan rengin mavi oluşundan İstanbul Boğazını ifade ettiği düşünülen ve üzerinde de dört yelkenli gemi resmi bulunan minyatür örneğinde, atın üzerindeki kişinin de Fatih Sultan Mehmet olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Ancak ders kitabında yer alan minyatür her ne kadar sanat adına yetişkin bireyler açısından

büyük anlamlar içeriyor olsa da; bu görselin ders kitabına yer alması ilk bakışta öğrencinin zihninde fetih algısı oluşturmamaktadır.

Görsel 2.24: Fransız İhtilali (Temsili)

Şekil 16. Fransız ihtilali (temsili) (*Sosyal Bilgiler ders kitabı, s. 72*)

Fransız İhtilalini temsilen ders kitabında yer alan ve sayfa 72’de bulunan şekil 17’de hangi topluluğu temsil ettiği anlaşılamayan kırmızı bereli şahısların gemiyi andıran bir cismi ittirdikleri görülmektedir. Yanmakta olan geminin birkaç kırmızı bereli kişiyi altına alarak ilerlemeye devam ettiği şeklinde bir izlenim gözlenmektedir.

4.5. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Dil ve Anlatım Özellikleri Bakımından İncelenmesi

Disiplinler arası yaklaşım göz önüne alındığında Sosyal Bilgiler ders kitabının içerikte dil ve anlatım bakımından Türkçe eğitimine de hizmet etmesi beklenir. Bu nedenle her ne kadar Sosyal Bilgiler ders kitabı değerlendiriliyor olsa bile içerikte yer alan dil bilgisi ve anlatım özellikleri bakımından da değerlendirmek gerekmektedir. Buna göre; Ders kitaplarında kullanılacak dil, metinlerde akıcılık,

sade, anlaşılır, öğrencilerin bildiği ve kullandığı kavramlardan oluşan kısa ve öz bir Türkçe olmalıdır. Ayrıca öğrencilerin öğrenme ve gelişim basamakları dikkate alınarak seviyelerine uygun dil ve ifadeler kullanılmalıdır (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2001, s. 21).

28409 sayılı ve 12.09.2012 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği madde 8 de ifade edilen; Hizmet birimi veya yayınevleri tarafından hazırlanacak ders kitabı, içerik; dil, anlatım ve üslup; öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme; teknik, tasarım ve düzenleme yönlerinden dikkat edilecek hususlar (MEB. 2012) aşağıda sıralanmıştır.

(Bu kısım resmi mevzuatla ilgili olduğu için mevzuat metni olduğu gibi alınmıştır)

- 1) Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır.
- 2) Konuların işlenişinde öğrencinin seviyesine ve gelişim özelliklerine uygun olarak doğru, anlaşılır, yalın bir dil ve anlatım kullanılır.
- 3) Dilin kullanımında, Türk Dil Kurumunun güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır (MEB, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012, s. 3).

Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterlerinde ise Dil ve Anlatım Yönünden uygunluk aşağıdaki kelimelerle ifade edilmiştir.

Dil, Anlatım ve Üslup

- 1) Öğrencilerin seviyelerine uygun ve söz varlıklarını zenginleştirmeye yönelik bir dil kullanılmalıdır.
- 2) Metinler işlenecek konuya ve öğrenci seviyesine uygun, öğrencilerin kavram düzeylerini geliştirecek nitelikte olmalıdır.
- 3) Alana ait özel isim, terim, simge, noktalama işareti vb. doğru yazılmalıdır.
- 4) Alana özgü terimlerin yazımında öncelikle program metninde kullanılan yazım tercih edilmelidir.
- 5) Alana özgü terimlerin yazımında TDK Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü, bu kaynakta yer almayan sözcüklerin yazımında ise ilgili bilim dalının sözlükleri esas alınmalıdır.
- 6) Alana ait özel isimlerin okunuşu ve kısaltmaların açılımı ilk geçtiği yerde verilmelidir.

- 7) Orijinal metinlerin yazım ve noktalama işaretlerine müdahale edilmemeli, özgün hâli korunmalıdır.
- 8) Bir disiplindeki yazım ve noktalama gelenekleri esas alınmalı, kendi disiplini içinde değerlendirilmelidir (MEB. 2018, s. 7).

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan Kültür ve Miras ünitesini yukarıda belirtilen kriterler açısından incelediğimizde ilk göze çarpan husus yabancı kökenli padişah isimlerinin yazımı ile ilgili çelişki ön plana çıkmaktadır.

Sayfa 56'da yer alan ve şekil 18 de verilen sözcükte padişah isimlerinin döneminde kullanıldığı hali ile yazıldığı görülmektedir.

Fatih Sultan Mehmed'in fetih için yaptığı tüm hazırlıklar yaşamış olduğu çağın bilim ve teknolojisinden de faydalandığını göstermektedir. Bu teknolojinin de yardımıyla II. Mehmed 54 gün içerisinde geçilmez sanılan surları yıkıp fethi gerçekleştirmiştir.

Şekil 17. Padişah isimlerinin yazılışı (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 56)

Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönergenin Dil, Anlatım ve Üslup Başlığı altında; Türkçenin kullanımında, baskıya hazır nüshanın teslim tarihindeki Türk Dil Kurumunun son yayımladığı Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır. (MEB, 2012) olarak belirtilmiştir.

Türk Dil Kurumu Arapça ve Farsça özel adların yazılışı ile ilgili metninde de; *Kökeni Arapça ve Farsça olan kişi ve yer adları Türkçenin ses ve yapı özelliklerine göre yazılır: Ahmet, Bedrettin, Fuat, Mehmet, Necmettin, Nizamettin, Ömer, Rıza, Saadettin; Cezayir, Fas, Filistin, Mısır, Suudi Arabistan; Bağdat, Cidde, Erdebil, Halep, İsfahan, İskenderiye, Medine, Mekke, Şam, Şiraz, Tahran, Tebriz, Trablusgarp vb.* (TDK, 2018) olarak ifade edilmiştir.

Ayrıca Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterleri'nde de *Dil ve Anlatım Yöntünden Uygunluk* başlığı altında da;

- 1) Türkçe, yazı dili standartlarına uygun olarak doğru ve özenli kullanılmalıdır.

- 2) Yazım yanlışı bulunmamalıdır. İmla kurallarında Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu esas alınmalıdır.
- 3) Sözcüklerin anlamlarında Güncel Türkçe Sözlük esas alınmalıdır. Şeklinde ifade edilmiştir(<https://tkb.meb.gov.tr>).

Şekil 18. Padişah isimleri yazılışı (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s.50)

Şekil 19. Osmanlı padişahları (www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/osmanli-padisahlari)

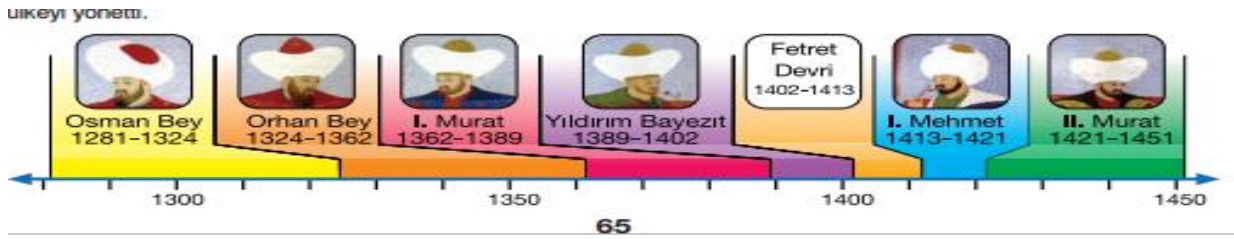
Diğer taraftan ise şekil 20 de verilen Türk Tarih Kurumunun resmi internet sitesinde padişah isimleri yine ders kitabında da belirtildiği şekilde yazıldığı görülmüştür.

Bir diğer önem arz eden durum ise, kitapta sayfaların birbirleri ile tutarlı olması gerekliliğidir. Örneğin padişah isimlerinin döneminde kullanıldığı hali ile yazımında titizlik gösterdiği görülen ders kitabı detaylıca incelendiğinde bazı kısımlarda Şekil 21’de yer aldığı gibi *Fatih Sultan Mehmed* yerine günümüz Türkçesinde kullanılan ve TDK’nin da kabul ettiği gibi *Fatih Sultan Mehmet* yazıldığı anlaşılmıştır. Bu durumda bu iki satırı farklı yazarlar yazmış ise yazarlar arası çelişki olduğunu ve kitap yazımında disiplinden uzak tavır güdüldüğü veya kitabı yayıma hazırlayan Dil Bilgisi uzmanının gözünden kaçan hususlar olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethinden sonra Ortodoks Patriği ataması ve Ortodoks'lara içişlerinde ve dinî konularda geniş özerklik vermesi bu sistemin ilk uygulamalarından birisidir. Zamanla benzer haklar Ermeniler ve Yahudiler için de sağlanmıştır. Buna göre Ermenilerin başına bir patrik tayin edildiği gibi Musevilere de kendi havralarına sahip çıkma hakkı verilerek dini guruplar arasında denge sağlanmıştır.

Şekil 20. Mehmet isminin yazılışı (MEB, Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı, s. 74)

Aynı Öğretim Programına göre yazılan ve şekil22 de yer alan 2017-2018 Yılı Sosyal Bilgiler ders kitabınının 65. sayfasında ise padişah isimlerinin döneminde kullanıldığı hali ile değil, TDK kurallarına uygun şekilde yazıldığı görülmüştür.

Şekil 21. Padişah İsimlerinin yazılışı. (MEB, 2017-2018 Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı, s.65)

Padişah Yıldırım Bayezit’in isminin yazımı hususunda da; kelimenin kökeninin Osmanlı döneminde yazıldığı şekli ile kitaba aktarılmış olduğu Sosyal Bilgiler 7.

Sınıf ders kitabının 60. sayfasında yer alan *Osmanlı Devleti ilk donanmaya Orhan Bey döneminde sahip olmuş, ilk tersane I. Beyazid tarafından Gelibolu'da yaptırılmıştır* (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 60) cümlesi ile karşımıza çıkmaktadır.

Beyazid kelimesinin yazımı ile ilgili olarak Türk Dil Kurumu Kişi Adları Sözlüğüne bakıldığında *Beyazid* kelimesi ile ilgili herhangi bir sonuca ulaşılamamış kelimenin aslı *Bayezit*(www.tdk.gov.tr) olarak karşımıza çıkmıştır. Bayezit ismi ise *Yezit 'in babası, çeşitli dönemlerde yaşamış Osmanlı şehzadelerinin ortak adı* (www.tdk.gov.tr) olarak ifade edilmektedir.

Dil ve anlatım ile ilgili olarak bir diğer husus da harflerin üzerinde yer alan inceltme işaretlerinin kullanımı ile ilgili olarak göze çarpmaktadır. Aynı sayfa içerisinde dahi var olan ikiliklere Sosyal Bilgiler 7. Sınıf ders kitabının 75. Sayfasında yer alan *Lâle Devri diye isimlendirilen dönem 1718-1730 yılları arasında...*(Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı s. 75) ve yine aynı sayfada yer alan *Osmanlı tarihinde ilk defa Lale Devri ile Batı kültürü ve kurumlarına yoğun ilgi...*(Sosyal Bilgiler 7. Sınıf ders kitabı, s. 75) olarak yazılan iki farklı Lale Devri sözcüğünün arasındaki farklılık örnek olarak verilmiştir.

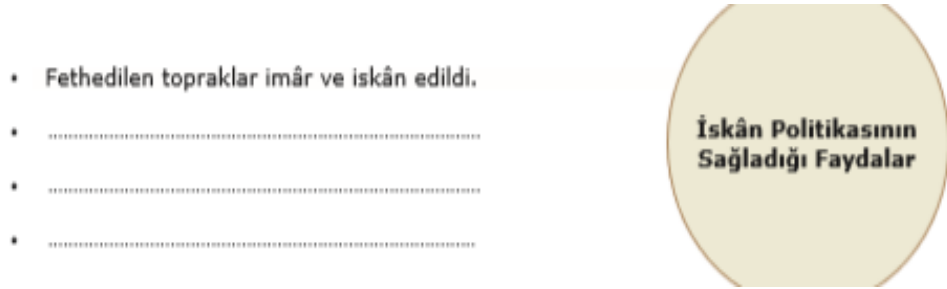
Yine Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının 61. sayfasında yer alan Kıbrıs *Niçin Önemli* başlığı altında geçen ve '*Kıbrıs'ın fethinden sonra Papa'nın çağrısı ile toplanan Haçlı donanması İnebahtı Deviz Savaşı'nda Osmanlı donanmasını mağlup etti (1571). Bu sırada İstanbul'da bulunan Venedik Elçisi Barbaro'ya Veziriazam Sokullu Mehmet Paşa Kıbrıs'ın önemini anlatan şu sözü söylemiştir: 'Biz sizden Kıbrıs Adası'nı alarak kolunuzu kestik, Siz ise donanmamızı mağlûp etmekle sakalımızı tıraş etmiş oldunuz...*' (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 61) olarak ifade edilen gösterilen mağlup kelimelerinin birbirinden farklı yazımı yine göze çarpmaktadır.

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının 71. Sayfasında yer alan *Sanayi İnkılabı* sözcüğünde de '*Sanayi İnkılabı Avrupa'nın... Fabrikalar Sanayi İnkılâbı'nı gerçekleştiren...*' (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 71) *İnkılap* kelimelerinin yazımında *a* harfinin üzerinde yer alan inceltme işaretlerinin birbiri ile tutarlı

olmayışı yine göze çarpmaktadır. Yine Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı sayfa 84 de yer alan ‘Hâkimiyet kurduğu coğrafyada... Osmanlı Devleti hâkimiyet kurduğu coğrafyalarda...’ (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 84) cümlelerinde *hâkimiyet* kelimelerinde de inceltme işareti kullanımı konusundaki çelişki yine göze çarpan tutarsızlıklara örnek olarak gösterilmiştir.

Kitapta yer alan tüm ünitelerin isimleri sayfaların sağ üst köşesinde yer almaktadır. İncelemiş olduğumuz *Kültür ve Miras* ünitesinde yer alan sayfaların da belirtildiği üzere sayfaların sağ üst köşesinde *Kültür ve Miras* yazarken Sosyal Bilgiler ders kitabı sayfa 51 de *Kültürel Miras* yazılarak teknik bir hata yapıldığı görülmüştür.

Türkçe İmla Kurallarına aykırı durum oluşturan örneklerden bir diğeri de yer alan *imar* kelimesinin kullanımının hatalı oluşu olarak gösterilebilir. Şekil 23 de *imar* kelimesinin yazımında kullanılan inceltme işareti ile ilgili olarak;

Şekil 22. İskân ve İmar sözcüklerinin yazımı (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 49)

Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğünde ifade edilen *İmar* kelimesinde inceltme işaretinin bulunmadığı ve kelimenin anlamının *İmar etmek: bayındır durumuna getirmek, geliştirmek* (www.tdk.gov.tr) olarak ifade edildiği görülmüştür.

Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterlerin *Dil ve Anlatım Yönünden Uygunluk* bölümünde ise ifade edilen *Kullanılan dilde gereksiz terimler, argo, jargon ve yöresel kullanımlar olmamalıdır* (MEB, 2012).İfadesine aykırı olarak örnek gösterilecek hususlar ise Sosyal Bilgiler ders kitabının 53. Sayfasında yer alan ‘*Bunlar Anadolu'nun manevi mimarları Yunus Emre, Hacı Bektâş-ı Veli gibi*

Şahsiyetlerin yolundan gidiyorlardı ve Askerlerin morallerini yükseltmeye çalışan Abdal Murad gibi şahsiyetler buna örnek verilebilir' (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 53). Olarak ifade edilen cümlelerde geçen *şahsiyetler* kelimelerinin yer aldığı görülmüştür. *Şahsiyet* kelimesi literatürde Kişilik, belirgin özellik (www.tdk.gov.tr) olarak tanımlanmaktadır. Abdal Murad gibi şahsiyetlerin cümlesinde yer Abdal Murad'ın hangi belirgin özelliğinin ifade edilmeye çalışıldığı da belirtilmemiştir. Ayrıca *askerlerin morallerini yükseltmeye çalışan Abdal Murad gibi şahsiyetler buna örnek verilebilir* cümlesinde Abdal Murad'ın ne yaparak askerlerin morallerini yükselttiği, konusu da tartışmalara açık bir hal almaktadır.

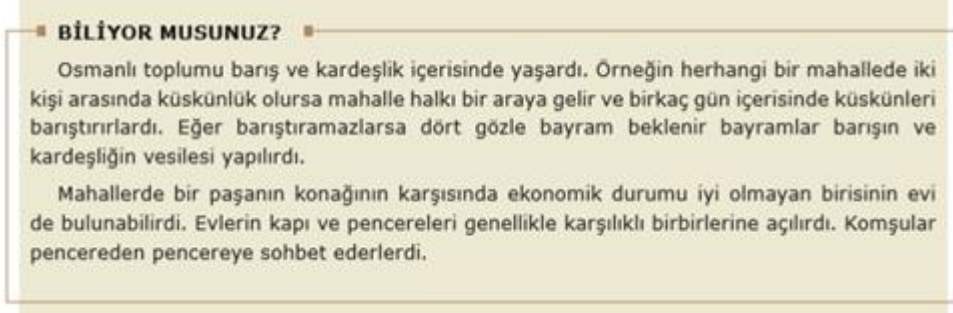
■ BİLİYOR MUSUNUZ? ■

Tarihçiler Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi konusunda farklı fikirler ileri sürmüşlerdir. Karacahisar'ın fethinden sonra hutbe okutulmasını ve kadı atanmasını bağımsızlık ilanı olarak gören tarihçiler 1299 tarihini kuruluş yılı olarak kabul etmişlerdir. Halil İnalçık gibi bazı tarihçilerimiz ise 1302'de Koyunhisar'da Bizans'a karşı elde edilen zafer sonrası Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığa kavuştuğunu kabul ederler. Halil İnalçık, Osman Gazi'nin Koyunhisar Savaşı'ndan sonra lider konumuna geldiğini ve devletin kuruluşunun tamamlandığını söylemiştir.

44

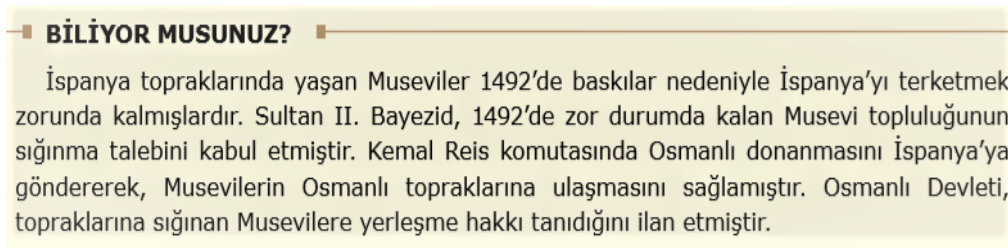
Şekil 23. Anlam karmaşası örneği 1 (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 44)

Yine Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı sayfa 44'de belirtilen ve şekil 24 de verilen *Halil İnalçık gibi bazı tarihçilerimiz* (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı s. 44), olarak devam eden cümle de muhtemelen bir tartışma cümlesinden alınmış olan Halil İnalçık'ın hangi yönü ile bazı tarihçiler kategorisine sokulduğu veya ifade edilen bazı tarihçilerin özelliklerinin neler olduğu konusu da ilkokul 7. sınıf öğrencilerinin algılayamayacağı bir cümle seçimi olmuştur.

Şekil 24. Anlatımda genelleme örneği (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 46)

Bir diğer husus ise anlatımda abartıdan kaçınılması, gerçeklerin olduğu gibi ifade edilmesi gerektiğidir. Sayfa 46'da yer alan ve Şekil 25 de verilen *Biliyor Musunuz?* Başlığı altında aktarılan ve aşağıda alıntısı paylaşılan okuma metninde; Mahallede iki kişi arasında küskünlük olsa mahalle halkının birkaç gün içerisinde küskünleri barıştırdığından (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 46) söz edilmektedir. Eğer barıştırılmazsa dört gözle bayramın beklendiği şeklindeki ifade de; 600 yıl hüküm süren ve yaklaşık 1.800.000 km kare, üç kıtaya yayılan imparatorluğun her yerinde aynı durumun söz konusu olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan çeşitli milletlerin de İslamiyet in bir kavramı olan bayram gününü beklediği, halkın tamamını genellediği şeklinde birçok ayrıntının göz ardı edildiği gözlenmiştir.

Şekil 25. Anlam karmaşası örneği 2 (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 62)

Sayfa 62'de ifade edilen ve şekil 26 da yer alan *Musevilerin baskılar nedeni ile İspanya'yı terk etmek zorunda kaldıklarını* anlatan paragrafta. *Musevilere kimin baskı yaptığı? Toplam kaç kişi civarında Musevi'nin göç ettiği ve Osmanlı'da*

nerelere yerleştirildikleri, günümüzdeki akıbetlerinin neler olduğuna dair pek çok soru işareti ile karşı karşıya olduğumuzu belirtmek gerekir.

Ders kitabında aranacak özelliklerden biri de paragrafta geçen cümlelerin birbirlerini tamamlar nitelikte olmalarıdır. Sayfa 80 ve şekil 27’de yer alan ve *Mustafa Reşit Paşa maliye ile ilgili birçok çalışma yapmıştır. İlk kâğıt para onun girişimleriyle basılmıştır, yabancı paralar yasaklanmıştır. Paranın değerinin düşmesi nedeniyle Avrupa paralarının değerine eşit “Mecidiye” basımına başlanmıştır* (Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 80) olarak devam eden cümlede paranın değerinin düşmesi hususu, kendisinden önce gelen cümleyi kapsamamakta, kendisinden sonra gelen cümleye kaynak oluştursa da metin içerisinde anlam ifade etmekten uzak kalmıştır.

Bu durum, *paranın değerinin düşmesi nedir? Paranın değerinin düşmesi yabancı paraların basımı ile mi alakalıdır? Mecidiye basılınca paranın değerini arttırmıştır? 21. yüzyılda Türk parasının diğer paralar karşısında maddi değeri oldukça düşüktür, tekrar Avrupa paralarına eş değer bir para birimi basılamaz mı?* Sorularını kuşkusuz akla getirecektir.

Görsel 2.30: Mecidiye

Mustafa Reşit Paşa maliye ile ilgili birçok çalışma yapmıştır. İlk kâğıt para onun girişimleriyle bastırılmıştır. Yabancı paralar yasaklanmıştır. Paranın değerinin düşmesi nedeniyle Avrupa paralarının değerine eşit “mecidiye” basımına başlanmıştır. Bu çalışmalar daha sonra kurulacak olan millî bankanın ilk hazırlıkları olmuştur.

Tanzimat sonrasında Osmanlı Devleti’nde birçok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da değişimler yaşanmıştır. Özellikle 1838’de imzalanan Balta Limanı Ticaret Anlaşması ile yabancıların serbestçe ticaret yapabilmelerine imkân sağlanmıştır. Bunun sonucu yabancı sermaye yatırımları Osmanlı ekonomisini olumsuz etkilemiştir. 1881 yılında Osmanlı Devleti’nin dış borçlarını ödeyememesi üzerine Duyun-u Umumiye İdaresi (Genel Borçlar) kurulmuştur.

Şekil 26. Anlam karmaşası örneği 3 (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 80)

Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterlerde, Dil ve Anlatım Yönünden Uygunluk başlığı altında belirtilen *Ders Kitabında kullanılan cümlelerde Anlatım bozukluğu olmamalıdır* (MEB,2018) İfadesine aykırı durum olarak;

Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı sayfa 95’de yer alan ve şekil 28 de yer alan ünite sonu sorularından üçüncüsü olan *Hangisi Sanayi İnkılabının Osmanlı Devleti’ne*

etkilerinden biri değildir? Sorusunun c şikkında ifade edilen *Osmanlı tüccarların Avrupalı tüccarlarla rekabet gücü kalmadı* cümlesinde Anlatım bozukluğu söz konusudur.

Kullanılan cümlenin *Osmanlı'lı tüccarların Avrupalı tüccarlarla rekabet gücü kalmadı* ya da *Osmanlı tüccarının Avrupalı tüccarlarla rekabet gücü kalmadı* şeklinde düzeltilmesi gerekmektedir.

3. Aşağıdakilerden hangisi Sanayi İnkılabı'nın Osmanlı Devleti'ne etkilerinden biri değildir?

- A) Osmanlı ekonomisinde yaşanan sıkıntıların artmasına neden oldu.
 B) Osmanlı tüccarların Avrupalı tüccarlarla rekabet gücü kalmadı.
 C) Osmanlı topraklarını üretilen malların satılacağı bir pazar haline getirdi.
 D) İngiltere'de büyük bir sömürge imparatorluğu kuruldu.

Şekil 27. Anlatım Bozukluğu örneği 1 (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 95)

Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı sayfa 45'de de yine bir anlatım bozukluğu cümlesi olan şekil 29 da verilen *Osmanlı Devleti'nin sınırları denize ulaşmıştır* (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 95) cümlesinde geçen *Sınırları* kelimesinin *Sınırlarını* şeklinde düzeltilmesi gerekmektedir.

KÜLTÜR VE MİRAS

Osmanlının Rumeli'ye Geçişinin İlk Adımı: Çimpe Kalesi

Bursa ve İznik'i fetheden Orhan Bey başarılı bir komutan ve devlet adamı olduğunu göstermiştir. Orhan Bey Karesi Beyliği'nin topraklarını alınca Osmanlı Devleti'nin sınırları denize ulaştırmıştır. Karesi Beyliği'nin deniz gücünün Osmanlıya geçmesi bundan sonraki fetihlerde deniz kuvvetlerinden yararlanılmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin bundan sonraki yeni

Şekil 28. Anlatım bozukluğu örneği 2 (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 45)

Ders kitabında öğrencilere yöneltilen sorunların cevabının net ve sorunun anlaşılır olması gerekmektedir. Fakat sayfa 43'de kullanılan ve şekil 30 da yer alan Osman Bey Dönemi'nde beyliğin kurulduğu coğrafyanın bazı özellikleri verilmiştir. Bu özelliklerin hangilerinin olumlu hangilerinin olumsuz olduğunu işaretleyiniz sorusunda bir anlam karmaşası ortaya çıkmaktadır.

Olumlu- Olumsuz sözcükleri yerinde *Doğru – Yanlış* şeklinde kullanılması gerekirken. Bu şekilde örneğin Bir uç beyliği olarak kurulmuş olmasının olumsuz yani, *Osmanlı açısından negatif bir etkiye sahip olmuştur* veya *Osmanlı bir uç beyliği değildir* şeklinde anlam karmaşasına sebep olacağı aşikârdır.

Aşağıda Osman Bey Dönemi'nde beyliğin kurulduğu coğrafyanın bazı özellikleri verilmiştir. Bu özelliklerin hangilerinin olumlu hangilerinin olumsuz olduğunu işaretleyiniz.

Durum	Olumlu	Olumsuz
Bir uç beyliği olarak kurulmuştur.		
Kurulduğu bölgede Hristiyan halk çoğunluktadır.		
Denize kıyısı yoktur.		
Moğol baskısından uzak konumdadır.		
Bizans İmparatorluğu'na bağlı tekfurlarla komşudur.		
Kurulduğu bölge önemli ticaret yolları üzerindedir.		

Tavsiyem Var

Kitap Adı: Osmancık

Basım Yılı:2016

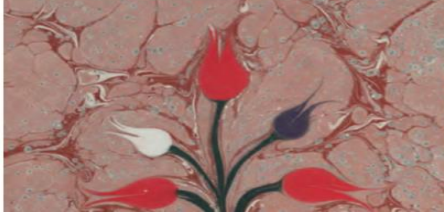
Yazar: Tarık Buğra

Sayfa Sayısı:376

Şekil 29. Anlam karmaşası örneği 4 (MEB, Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabı, s.43)

Yapılan araştırmalar, okuma stratejileriyle desteklenmemiş ya da anlaşılabilirlik düzeyi düşük olan metinlerin, öğrencilerde ezberleme eğilimine neden olduğunu ortaya çıkarmıştır (Safran ve Köksal, 2003, s. 46). Buna göre sayfa 89, şekil 31 ve 32 de yer alan ebru sanatının tanımında ebru sanatının detaylı şekilde anlatıldığı ancak ifade de; *At kılından mamul, sığır ödü, bezir isi* şeklindeki ifadelerin kullanıldığı görülmüştür. Bu kelimelerin 7.sınıf öğrencilerinin algılama düzeylerinin üzerinde, daha ziyade teknik kelimeler olduğu ve internet kaynaklı alıntılarının pedagojik süzgeçten geçirilmeden kitaba aktarılmasının öğrenci için hiçbir eğitici özelliği olmayan salt bilgi kirliliğine sebebiyet veren cümleler olduğu anlaşılmıştır.

Ebru kıvamlı suyun üzerine gül dalı ve at kılından mamul fırçalar yardımıyla sığır ödü ilave edilerek ayarlanmış, suda erimez boyaların yüzeye serpilip kâğıda alınmasıyla oluşan kâğıt bezeme (süsleme) sanatıdır. Kâğıt yüzeyinde buluta benzer şekiller oluştuğu için bu sanatın adına "bulutumsu" manasına gelen Farsça "ebru" denilmiştir. Bu sanatın adı daha ahenkli söylenişinden olsa gerek "ebru"ya dönüşmüştür. Kâğıt üzerinde mermere benzer damarlar görüldüğü için Avrupalılar ebru kâğıdına "mermer kâğıdı" ismini vermişler, Arap âleminde ise damarlı kâğıt olarak bilinmektedir.

Şekil 30. Bilgi kirliliği (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 89)

2. ÜNİTE

"Hat" güzel yazı yazma ve süsleme sanatıdır. Bu işi yapanlara da hattat denir. Osmanlı'nın meşhur hattatları; Şeyh Hamdullah, Ahmet Karahisarî, Hafız Osman, Dedezade gibi isimlerdir. Osmanlı döneminde Anadolu'da özel bir ekol oluşmuş ve büyük hattatlar yetişmiştir. Mürekkep bezirinden hazırlandığı için suda çözünürmüş. Hattatlar da hatalarını düzeltmek veya ekleme yapmak için ya kâğıdı dilleriyle düzeltir ya da diviti diliyle ıslatıp divitteki mürekkep kullanırlarmış. Sonuçta eskiler bir insanın valadîdi mürekkep miktarınca ilminin arttığını

Şekil 31. Bilgi kirliliği 2 (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 90)

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yazım ve Yayım Yönetmeliğinde: *Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar, Ders kitaplarında kadın veya erkek cinsiyeti ön plana çıkartılamaz, geri plana konulamaz* (M.E.B. 2012, s. 3) ifadesi yer almaktadır. Kültür ve Miras ünitesinde genel olarak kadın – erkek cinsiyeti üzerinde bir ayrıma gidilmemiştir. Osmanlıda kadına verilen önemi ifade etmek için *Çağını aşan bir kadın: Fatma Bacı* başlığı altında ilk sivil toplum örgütünü kuran Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı'nın kadınlardan oluşan bu sivil toplum örgütüne el sanatları ile ekonomiye katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Türk kültüründe aile toplumun temelidir. Osmanlı toplumunda da aileye verilen değer sonucunda kadın çok saygın bir yere sahiptir. Türk aile yapısı, Osmanlı topraklarında dolaşan seyyahların dikkatini çekmiştir. Osmanlı aile yapısının çok sağlam olduğunu yazan seyyahlar, yaşlılar ve çocuklar arasında yaşanan sevgi ve şefkati özellikle vurgulamışlardır. Osmanlıda mahalle

toplumsal birliğin temsiliydi. Mahallede mükemmel bir dayanışma vardı. Mahallede kadınlar bayram ve kış hazırlıklarını birlikte yaparlardı. Düğün, cenaze gibi merasimler hep birlikte yapılırdı. Maddi durumu iyi olmayanların ihtiyaçları mahalleli tarafından ortaklaşa karşılanırdı (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 85).

Kadınların gerek vatan savunmasında gerekse kültürel, sosyal, sanatsal ve ekonomik alanlarda kadının toplumsal hayata katkı sağladığı belirtilmiştir. Ancak sayfa 85’de yer alan *Osmanlıda mahalle toplumsal birliğin temsiliydi, mahallede mükemmel bir dayanışma vardı. Mahallede kadınlar bayram ve kış hazırlıklarını birlikte yaparlardı* (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 85). İfadesi bayram ve kış hazırlıklarını sadece kadınların yaptığını, kış hazırlıklarını yapmanın sadece kadının görevi olduğu gibi anlamlara sebep olacağı anlaşılmaktadır.

Şekil 32. Kadının toplumdaki yeri (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 46)

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı sayfa 46’da yer alan ve şekil 33 de iki kadının yayık ayranı hazırladığı, at üzerindeki bir erkeğin olduğunun görülmesi yine kadın – erkek cinsiyet rollerini ön plana çıkartılmıştır. Burada yayık ayran yapmanın kadınların, ata binmenin ise erkeklerin görevi olduğu izlenimini oluşturmaktadır. Ayrıca şekil içerik yönünden analiz edildiğinde konargöçer yaşam hakkında bilgiler sunan şekil de yer alan kıl çadırların ve otlayan keçilerin varlığı temel geçim kaynağının hayvancılık olduğunu ifade etmektedir.

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı Kültür ve Miras ünitesinde var olan bir diğer yararlı özellik ise yabancı kişi adlarının yazımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yabancı isimlerin kendi dilleri ile yazılışının yanında parantez içerisinde Türkçe okunuşlarının da yazıldığı görülmektedir. Multidisipliner yaklaşım göz önüne alındığında; Her ne kadar dersin ismi Sosyal Bilgiler olsa bile diğer yandan da İngilizce dersi için katkısı yüksek bir olgu meydana getirmektedir.

4.6. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Kültür ve Miras Ünitesinin Ölçme ve Değerlendirme Özellikleri Bakımından İncelenmesi

28409 sayı numaralı ve 12.09.2012 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği Madde 8 de ifade edilen ölçme ve değerlendirme hakkında aşağıdaki hususlar şu şekilde belirtilmiştir.

Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme;

- 1) Öğrenme yöntemleri ve stratejileri dikkate alınır ve üst düzey düşünme becerileri geliştirilir.
- 2) Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme ve değerlendirmenin ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir. (MEB, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012, s. 3-4).

Taslak Ders Kitapları ve e-İçeriklerinin Panel İncelemesinde ifade edilen Öğrenme, Öğretme ve Ölçme-Değerlendirme konusunda ise;

- 1) Strateji, yöntem veya teknik seçimi dersin niteliğine ve kazanımlara uygun olmalıdır.
- 2) Ölçme ve değerlendirme etkinlikleri kazanım ve açıklamaları tam olarak karşılamalıdır.
- 3) Konuya hazırlayıcı sorulara yer verilmelidir
- 4) Öğrenilenleri pekiştirici etkinlik ve sorulara yeterli oranda yer verilmelidir
- 5) Ölçme ve değerlendirme yöntem ve tekniklerinde çeşitlilik sağlanmalıdır.
- 6) Soruların cevapları, cevap anahtarı bölümünde verilmelidir (MEB, Taslak Ders Kitapları ve e- İçeriklerin Panel İncelemesi, 2018, s. 11-12).

Olarak sıralanmıştır. Buna göre Sosyal Bilgiler7. sınıf ders kitabının içeriğinde yer alan Kültür ve Miras ünitesine genel perspektiften bakıldığında ünite girişleri ve

konu başlarındaki hazırlık çalışmalarının konuya ön hazırlık olması bakımından etkili bir yaklaşım olduğu görülmektedir.

Ünitemizi Değerlendirelim bölümünde şekil 34 ve 35 de gösterildiği gibi doğru-yanlış, eşleştirme, çoktan seçmeli ve açık uçlu soruların yer alması değerlendirme kısmının oluşu da yine hedef kazanımlara fayda sağlaması açısından olumlu bir özelliktir.

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak cümlelerdeki boş bırakılan yerleri doldurunuz.

(Edirne, Söğüt, Divan Teşkilatı, yeniçeri, yaya ve müsellemler, tımar, II. Mahmud, Lale Devri)

1. Osmanlı Devleti'nde ilk düzenli ordu Orhan Bey zamanında adıyla kurulmuştur.
2. günümüzdeki Bakanlar Kuruluna benzetilebilir.
3. Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olmuştur.
4. Osmanlı Devleti'nde uygulanan bir toprak yönetim sistemidir.
5. Osmanlı Devleti'nde ilk kez çiçek aşısı uygulaması yapılmıştır.

Şekil 33. Değerlendirme soruları1 (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 94)

DEĞERLENDİRME SORULARI

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğuna düşündüğünüz ifadelerin altındaki boşluğa doğrusunu yazınız.

- () 1. Osmanlı Devleti'nin yeni fethedilen topraklara Anadolu'daki Türkmenleri yerleştirmesine "iskân politikası" denilmektedir.
.....
- () 2. Kanuni Sultan Süleyman "Avni" lakabıyla şiirler yazmıştır.
.....
- () 3. Kristof Kolomb adlı İspanyol kâşif dünyayı dolaşarak dünyanın yuvarlak olduğunu kanıtlayan ilk kişidir.
.....
- () 4. Baltalimanı Antlaşması Osmanlı Devleti'nin ekonomisine ve sanayisine büyük zarar vermiştir.
.....
- () 5. Ebru sanatı, Türkistan'da ortaya çıkıp İpek Yolu ile dünyaya yayılmıştır.
.....

Şekil 34. Değerlendirme soruları2 (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 94)

Ölçme değerlendirme yaklaşımı ile ilgili olarak Sosyal Bilgiler ders kitabının 47. sayfasında yer alan Osmanlıda Askeri Yapı konusunun sonunda verilen *Yukarıdaki*

metne göre Osmanlı Devleti'nin hızla güçlenip büyümesinde timar sisteminin ne gibi faydaları olmuştur yazınız (MEB, Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı, s. 69) şeklinde soru öğrencilere yöneltilmiştir.

Burada göze çarpan husus ise metinde timar sistemi anlatılmamış sadece tımarlı sipahiden söz edilmiştir. Ayrıca askeri yapı konusu içerisinde Osmanlı'nın hızla büyüüp gelişmesinde timar Sisteminin etkili olduğu da izah edilmemiştir. Bu hususta her ne kadar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında *Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar. Askeri, kültürel ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır* (MEB, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018, s. 23) olarak belirtilse de askeri yapı konusunun ana hatlarının dahi eksik olarak ele alındığı görülmüştür.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesi Milli Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği esaslarına göre, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının hedef kazanımları gözetilerek incelenmiş ve araştırmadan çıkan sonuçlar üzerinde bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır.

Bu bağlamda Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesine dair literatür taraması yapılmış, kültür ve miras ünitesine dair herhangi bir ünite incelemesine rastlanılmamış, bu çalışmanın Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesinin incelenmesi bakımından ilk yapılan çalışma olduğu içerikte de belirtilmiştir.

Hazırlanan bu çalışmada da Sosyal Bilgiler 7. Sınıf ders kitabında özellikle dil ve anlatım hususunda padişah isimlerinin yazılışından, inceltme işaretinin kullanımına kadar pek çok kelimenin kullanımında TDK sözlüğünün esas alınmadığı anlaşılmıştır.

Gülersoy 'un (2013) İdeal ders kitabı arayışında Sosyal Bilgiler ders kitaplarını çeşitli özelliklerine göre incelenmesi başlıklı çalışmasında, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını fiziksel, eğitsel, görsel ve dil ve anlatım özellikleri bakımından incelemiş, sözlük, haritalar ve şekillerin yetersiz olduğu sonucuna ulaşarak, kitapların öğrencilerin duyuşsal özelliklerine göre düzenlenmesini savunduğu daha önce ifade edilmiştir. Bu çalışmada da kültür ve miras ünitesi, fiziksel, eğitsel, görsel ve dil ve anlatım özellikleri bakımından incelemiş, kitabın arkasında yer alan sözlük

kısımının eksik, haritalar ve şekillerin hem amaca uygun olmadığı hem de hatalı bilgiler içerdiği gözlenmiştir.

Buna göre çalışmanın problem sorusu olan ‘‘Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan kültür ve miras ünitesi, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın hedef kazanımlarına uygun mudur?’’ sorusunda cevap aranmaya çalışılmıştır.

Canerik’in (2016) ‘İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçerik, Dil ve Anlatım Yönünden Değerlendirilmesi’ çalışmasında ilköğretim 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarını içerik, dil ve anlatım yönünden incelemiş ve kitaplarda var olan dil ve anlatım hatalarına, internet kaynaklı ders kitaplarının özgünlüğünü yitirmiş oluşuna, ders kitapları inceleme kurullarının siyasi müdahaleden kurtularak, Talim ve Terbiye Kurulunun özerkleşmesi gerektiğine vurgu yaptığı daha önce ifade edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere incelemiş olduğumuz Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının kültür ve miras ünitesinde de ders kitabı inceleme kurullarının Ders Kitabı İnceleme Kriterlerini esas alarak inceleme yapmaları gerektiği ortaya çıkmıştır. Yine çalışmada internet kaynaklı alıntıların eğitsel süzgeçten geçirilmeden olduğu gibi alındığının göstergesi olarak da ders kitabında ebru sanatının anlatımında bezir isi, sığır ödü gibi öğrencilerin algı düzeylerinin üzerindeki kelimelerinin kullanılmış oluşundan anlaşılmaktadır.

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı ilk olarak fiziksel özellikleri bakımından ele alınmış, ders kitabının ebatlarının 19.5 cm en, 27,5 cm boy ve 1.3 cm. kalınlıkta olduğu ve bu durumun Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenen ideal ölçülere uygun olduğu anlaşılmıştır.

Kültür ve Miras Ünitesi’nin eğitsel özellikleri bakımından incelenmesinde ise; ünitenin

- 1) Beylikten Cihan Devletine
- 2) İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın
- 3) Avrupa’da Uyanış
- 4) Değişen Dünyada Değişen Osmanlı
- 5) Osmanlıdan Kalan Mirasımız,

Konu başlıklarından oluştuğu görülmüş, toplam 108 saatten oluşan 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde Kültür ve Miras ünitesine toplam 30 saatin ayrıldığı ve okullarda haftalık 3 er saat Sosyal Bilgiler dersinin okutulduğu göz önüne alınarak bu üniteye toplam 10 haftanın ayrıldığı anlaşılmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kültür ve Miras Öğrenme alanında toplam beş kazanım olduğu görülmüş ve yukarıda belirtilen beş konu başlığının bu kazanımlar ile doğru orantılı olarak hazırlandığı anlaşılmıştır.

Osmanlı kuruluş, yükselme devrinin Beylikten Cihan Devletine ve İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın başlıkları altında anlatılarak bir sonraki başlıkta ise Avrupa’da Uyanış konusuna değinilmesi, bu konudan sonra da yine Osmanlı’dan Kalan Mirasımız konusuna dönüş yapılması konular arası bütünlüğü bozduğu görülmüştür.

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının öğretim programında belirlenen kazanımlar açısından incelenmesinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ‘Kuruluştan İstanbul’un fethine kadar olan dönemde devletin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır (MEB, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018) cümlesinden hareketle Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan askeri toplumsal ve kültürel yapı konuları ele alınmıştır.

Bu hususta en dikkat çeken özellik ise her ne kadar öğretim programında askeri yapı konusunda detaya girilmeden ele alınması istenirse de, ders kitabında yer alan askeri yapı konusunun tek bir sayfada ele alındığı ve askeri yapıda sadece yeniçeriler ve tımarlı sipahilerin ele alındığı, diğer askeri unsurlara değinilmediği izlenmiştir. Yeniçeriler ve tımarlı sipahilerin anlatımında askerlerin ağzından anlatım yapılmak istenmiş fakat anlatımda anakronizme yer verildiği görülmüştür.

Toplumsal ve Ekonomik Yapı başlığı incelendiğinde Osmanlı ekonomisinin temelinin tarıma dayandığı açıklanmışsa da tarımda nelerin yetiştirildiğinin hakkında bir bilgi verilmemiş olması büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan; Osmanlı *devletinin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder. Gaza ve Cihat anlayışı, İstimalet Politikası ve Millet Sistemi Üzerinde durulur* (MEB, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018, s. 23) kazanımı ile ilgili olarak ders kitabında bu sözcüklerin tanımları aranmış

ancak İstimalet politikasının tanımına ne içerikte ne de sözlükte rastlanılmamıştır. Oysaki Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterlerinde. *İçerikte kullanılan sözcük, sözcük grubu, kavram ve terimlerin anlamları ders ve konunun niteliğine uygun olarak güncel TDK sözlüklerine göre verilmelidir* (MEB, 2018) cümlesi yer almaktadır. Bu hususta Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının Milli Eğitim Bakanlığı'nın kriterlerine uymadığı görülmektedir.

Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan Kültür ve Miras ünitesi görsel özellikleri bakımından da incelenmiş bu hususta haritalar ve resimlere ayrı alt başlıklar halinde yer verilmiştir. Buna göre ders kitabında yer alan haritaların gerek ölçeklendirilmesi, gerek renklendirilmesi gerek se yer adlarının yazılışı bakımından hatalı olduğu anlaşılmıştır.

Dil ve Anlatım özellikleri bakımından da değerlendirmeye alınan Kültür ve Miras Ünitesinde pek çok yabancı kökenli kelimenin Türk Dil Kurumunca belirlenen esaslara uygun olmadığı görülmüştür. Oysa Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği madde 8 de Dilin kullanımında, Türk Dil Kurumunun güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır (MEB, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012, s. 3). Olarak belirtilmektedir. Ayrıca anlatımda pek çok anlatım bozukluğu, imla işaretlerinin kullanımında ikilik ve anlam karmaşasına sebep olacak cümle örnekleri tespit edilmiştir.

Ölçme değerlendirme esasları bakımından da incelenen Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının kültür ve miras ünitesinde, ünite sonunda yer alan boşluk doldurma, doğru yanlış testlerinin ünite de öğretilenlere cevap arayan sorulardan meydana geldiği anlaşılmış ve ölçme değerlendirme bakımından Öğretim programının hedeflerine kazanç sağlar nitelikte olduğu görülmüştür.

5.2. Öneriler

Sonuç kısmında değinilen hususlar üzerine öneri olarak ise, 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibari ile okutulmak üzere hazırlanan Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabının öncelikle Milli Eğitim Temel Kanunu, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği ve son olarak da 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın esasları göz önüne alınarak yeniden gözden geçirilmesi gerektiği kanaati ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Öğretim Programında askeri yapı konusunun her ne kadar detaya girilmeden ele alınması istenilse de kültür ve miras ünitesinde yer alan Osmanlı'da askeri yapı konusunda tüm askeri unsurlara kısaca değinilmesi gerektiği, mevcut durumun Osmanlı'da askeri yapıyı ifade etmekten uzak olduğu görülmüştür.

İçerikte yer alan haritaların tekrardan düzenlenmesi, kitabın arka kısmında yer alan sözlük kısmının daha da genişletilmesi, dil ve anlatımda Türk Dil Kurumu'nun belirlediği kurallar doğrultusunda kelimeleri yeniden düzenlenmesi gerektiği kanaati hâsıl olmuştur.

KAYNAKLAR

- Akdeniz, N. ve Kapıcıoğlu M. O. K. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri*, e-Journal of New World Sciences Academy, (3), 2098.
- Akengin, H. (Nisan, 2015). Tarih Öğretiminde Kullanılan Haritalar Üzerine Bir Değerlendirme, *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, (1), 122-155.
- Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi* (19. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Alaca E (2017), Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme.21.YüzyıldaEğitim ve Toplum, (18), s. 759-785.
- Aslantaş, H. ve Demirci, B. (2016). Müzik Ders Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Öğretmen Görüşleri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Aralık 2016 20 (4), 1581-1599.
- Ata, B. (2000a). İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve Tarih Öğretimi. *Türk Kültürü*, 450, 590- 602.
- Ataman A., Şapolyo, E. M. Gevrekçi, M. Çakmak, M. Ercan, L. Yüksel, S. ve Çetin, O. (2001). *Yabancı Dil 4-8, Konu Alanı Ders Kitabı inceleme Kılavuzu* (1. Basım). (Edt: L. Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ateş, D. (2008). Türkiye- AB İlişkilerinde Milliyetçiliğin İşlevleri, *Journal of Social Sciences*, s.83-109.
- Atmaca, A. E. (2006). İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 318-371.
- Aydın, R. (2007). Türkiye’de eğitimle ilgili yapılan bilimsel toplantılarda ve Millî Eğitim şûralarında ele alınan öğretmen sorunları ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın politika ve uygulamalarının değerlendirilmesi (1980–2004) (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler* (5. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1995). *Talim ve Terbiye ’de İnkılâp*. İstanbul: MEB. Yay.
- Baş, Y. (2014), Merkez ve Taşrada Yerleşik Yeniçeri-Halk Çekişmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(49), s. (324-365).

- Baysal, Z. N. ve Ada, S. (2015), *Dünden Bugüne Türk Eğitim Sistemi ve Yapısı*, Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (1988). *Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Bilgili A. S. (2016). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Pegem Akademi, (8), s.25-62.
- Buğdaycı, İ. ve Bildirici, Ö. İ. (2015). 4-5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Kartografik Tasarımlarının Beklenen Kazanımlar Kapsamında İncelenmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 1, s.118-140.
- Bodur, F. (2016). Uzaktan Öğretim Ders Kitaplarında Kullanılan Görsel öğelerin Öğrenmeye Etkileri (Anadolu Üniversitesi Örneği). *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, (5), 1, s. 70 – 81.
- Canerik, H. (2016). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçerik, Dil ve Anlatım Yönünden Değerlendirilmesi. <http://huseyincanerik.com/index.php/13-ilkogretim-sosyal-bilgiler-ders-kitaplarinin-icerik-dil-ve-anlatim-yonunden-degerlendirilmesi#>. (15.12.2018) tarihinde kişisel sayfasına ulaşılmıştır.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2004). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Ankara: Anı Yayıncılık,
- Çetin, (2003). Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler Ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2), s.164-171.
- Copeaux, E. (1998), *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine*, (Ali Berktaş, Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çakır, İ. (2009). İlköğretim 5. Sınıf Matematik Ders Kitaplarının Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çomak, G. (2009). *İlköğretim Kurumlarının 6. Sınıflarda okutulan yeni müfredata uygun Türkçe Ders Kitaplarının şekil ve içeriği, öğretmen kılavuz Kitaplarında Önerilen sorular üzerine bir inceleme*, (Yüksek Lisans Tezi).
- Darakçı, S. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Harita Kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3 (4), 15-31.

- Delice, A., Aydın, E. ve Kardeş, D. (2010), Öğretmen Adayı Gözüyle Matematik Ders Kitaplarında Görsel Öğelerin Kullanımı, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, (6), 2, s. 75-92.
- Demir, İ. (2017). Osmanlı Devleti'nde Devşirme Sistemi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. (1), 1. s. 19-27.
- Demir, Y. ve Atasoy, E. (Ekim, 2018), 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2017) Değerlendirilmesi, *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (2), 753-780.
- Demirel, Ö. ve Kıroğlu, K. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 77-96.
- Doğanay, A. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, C. Öztürk & D. Dilek, (Ed.), Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2004). *Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmenleriyle Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının Sosyal Bilgilerin doğasına ilişkin yaklaşımlarının değerlendirilmesi*. I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Tebliğler Kitabı (s. 153-165). Ankara: MEB. Yay.
- Donuk, A. (1988), Türk Devlet Anlayışının Tarihi Devamlılığı – Türk Münevverlerin Müşterek Fikir ve İman Zemini. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Dönmez, C. (2003). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Cemalettin. Ş. (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Duman, B. (2007). *Etkili Vatandaşlık İçin Düzey Düşünme Becerilerinin Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık,
- Dündar, H. (2008), *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Edt. Bayram Tay-Âdem Öcal). (s. 302-334). Ankara: PegemA Akademi.
- Erden, M. (1997), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2000), *Eğitim Psikolojisi, Gelişim – Öğrenme - Öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

- Erdoğdu, F. ve Özbey, F. (2013). Bilişim Teknolojisi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Öğrencilerine İlişkin Uygulamaları, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (25), 67.
- Erdönmez, C. (2011). Tarih Eğitimi ve Kimlik: Kuzey Kıbrıs Örneği, *Türk Yurdu Dergisi*, (291).
- Erdönmez, C. (2007). Kıbrıs Tarihi Ders Kitaplarında Osmanlı Devrinde Kıbrıs'a Yapılan Sürgünlerle İlgili Bazı Tespitler, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 65-90.
- Ersanlı, B. (2003). *İktidar ve Tarih, Türkiye'de Resmi Tarih Oluşumu 1923-1937*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ertok Atmaca, A. (2006). İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme. Milli Eğitim, Sayı:171, s.1.
- Ertuğrul, Z. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti*. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ertürk, S. (1984). *Eğitimde 'Program' Geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Ertürk, M. ve Güler, E. (Nisan, 2017). 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Muğla İli Örneği), *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (8), 73.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve Öğretme 3. Baskı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Geçit, Y. ve Kartal, A. (Kasım, 2010). *Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırma Konuları Üzerine Bir İnceleme*. International Conference on New Trends in Education and Their Implications sunulmuş bildiri, Antalya
- Gök, F. (2003). *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Kitapları, Ders Kitaplarında İnsan Hakları*, B. Çotuksöken, A. Erzan, O. Silier (Ed.), (s. 158). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Gülersoy, (2013). İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. (2), s.8-26.
- Gündem, S. (1996). "Sosyal Bilgiler Öğretimine Genel Bir Bakış", *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*. Ankara: TED Yayınları
- Güneş, F. (2002). *Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Ankara: Ocak Yayınları.

- Güneş, M. H. ve Çelikler, D. (2010). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Dersine Yönelik Öğrenci Görüşleri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (5), s.81-90.
- Güngördü, E. (2001). İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi. Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- Gürel, D. ve Çetin, T. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi ve Kültür Aktarımında Edindiği Rol Üzerine Bir İnceleme, *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6 (2), 22-40.
- Güven, S. (2004). “Program Geliştirme” Öğretimde Planlama-Uygulama-Değerlendirme, Mehmet G. (Ed.), (s. 9), Elâzığ: Üniversite kitabevi.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili Vatandaşlık Eğitimi İçin Bir Öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, (3),1, s. 39-54.
- İnalcık, H. (2012). *Timar*, T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, C.41, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s.168.
- İpşiroğlu, Z. (1994). *Okuma Sevgisi Nasıl Kazandırılır? Çağdaş Eğitimde Sanat*. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, 127-139.
- İşler, A. Ş. (2003). *Yazılı Ders Materyallerinde İllüstrasyon Kullanımının Dayandığı Temel İlkeler ve Sağladığı Katkılar*. Milli Eğitim Dergisi. (Sayı:157) https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/157/isler.htm sayfasından (05.04.2019) tarihinde erişilmiştir.
- İşman, A. (2005). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Jonassen, D. H. (1994). *Toward a Constructivist Design Model*. Educational Technology, 34 (4), (s. 34-37). <http://fead.org.tr/dergi/wp-content/uploads/ANIL.pdf> sayfasından (07.01.2019) tarihinde erişilmiştir.
- Kan, Ç. (2010). ABD ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30),2 s.663-672.
- Kafadar, C. (1995). *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu; İki Cihan Aresinde*. Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi. s.99.
- Kafesoğlu, İ. (1985). *Türk İslam Sentezi*. İstanbul: Aydınlar Ocağı Yayınları.
- Kara, H., Sezer, A. ve Şanlı, C. (2018). Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Haritaların Kullanımı, *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 20-39.

- Karabacak, N. ve Turan, İ. (2007). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarına Göre Bir Değerlendirilmesi. *KKEFD* (16), 212.
- Karagözoğlu, G. (1966). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi Kitabı*. Ankara: Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Yayınları.
- Karaca Yılmaz, Ş. ve ark. (2017). Kültürel Miras Farkındalığı, Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama Çalışması, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, (9), 16, s. 86-100.
- Kaya, E. ve Öner, G. (2017). 100. Yaşındaki Sosyal Bilgiler Dersini Sosyalleşme ve Toplu Öğretim Ekseninde Yeniden Düşünmek. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (2), s.1-25.
- Kaymakçı, S. ve Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğasıyla İlgili Görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 3(1), s.35-64.
- Keser, H. (2004). İlköğretim 4. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. (3), s. 2.
- Keskiner, C. (2004). *Minyatür Sanatında Doğa Çizim ve Boyama Teknikleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kılıç, E. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Eğitiminde Güncel Tartışmalar [Elektronik Versiyon]. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/4, 75-93. Doi sayısı <http://dx.doi.org/10.12780/UUSB275>
- <http://sosyaldergi.usak.edu.tr/SonSayi.aspx> veri tabanından alınmıştır.
- Kızılçaoğlu, A. (2003). Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (8), s. 95.
- Kodaman, B. (1991), *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: Nüve Matbaa.
- Köseoğlu, F. ve Atasoy, B. (2003). *Bir Fen Ders Kitabı Nasıl Olmalı*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Köstüklü, N. (1999). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*. Konya: Günay Ofset.

- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Kuzu, V. (2014). Osmanlı Devleti'nde Tımar sistemi nedir? <https://www.sosyalbilgiler.gen.tr/osmanli-devletinde-timar-sistemi-edir/> Erişim tarihi:10.12.2018.
- Küçükahmet, L. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Mazlum, Ö. ve Mazlum, S. F. (2016), İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarının Görsel Tasarımına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi, *Sanal Eğitim Dergisi*, (4)- 1, s. 1-18.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr> sayfasından 14.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005b). *İlköğretim Sosyal Bilimler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu* (Taslak Basım), Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Morgil, F. İ. ve Yılmaz, A. (1999). Lise kimya-II ders kitaplarının öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 26-41.
- Oruç, Ş. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler Alanında Yapılan Tez Çalışmaları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 121-132.
- Önal H. ve Kaya, N. (2006). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi, *Balıkesir, BAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), s. 21-37.
- Öner, Ü. ve Budak, F. M. (2012). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programlarında Kullanılan Kavramların Öğrenci Düzeyine Uygunluğu, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. II*, 206- 228.
- Özcanbaz, M. (2013). Çağdaş Türk Düşünce Tarihinin Oluşumunda Aydınlar Ocağı'nın Yeri. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı İslam Felsefesi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Özçelik, İ. (1999). "Atatürk, Cumhuriyet ve Tarih Şuru", Erdem, *Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, XI/31, s. 179-195.

- Özdemir, G. ve Yazıcı, K. (Kasım, 2016), Ders Kitaplarında Tarih Konularının Öğretiminde Kullanılan Haritaların Temel Özelliklerinin İncelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (40), 506-520.
- Özdemir, S. (2016). *Türk Eğitim Sisteminin Yapısı, Eğilimleri ve Sorunları*. Editör: Özdemir S, Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi.4. Baskı. Pegem Akademi. Ankara, s. 1.
- Özel, A. (1196). *Gayri Müslim, DİA*. XIII, s. 418-426.
- Özkan, R. (2006). *Türk Eğitim Sisteminde Hımayeci Değerler İlköğretim Ders Kitapları Örneği*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, R.ve Tutkun, S.B. (2014). İlköğretim Sosyal Alan Ders Kitaplarının Görsel Boyut ve İçerik Tutarlılığı Açısından İncelenmesi. *International Journal of Social Science*. (24), s. 373.
- Öztürk, İ.H. (2011). Tarih Öğretiminde Anakronizm Sorunu: Sosyal Bilgiler ve Tarih Ders Kitaplarındaki Kurgusal Metinler Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*.2(1), s. 37-58.
- Öztürk, C. ve Ofluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Bakış,C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Demokratik vatandaş eğitimi*. (s. 38), Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, Ö. (2009). *1980 Sonrası Türkiye’de Milli eğitim İdeolojisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk, M.ve Çığır, D. (2013). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Yeryüzünde Yaşam Ünitesinin Yapılandırmacı Eğitim Anlayışına Göre Değerlendirilmesi.*Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), s.61-68.
- Parker, W. C. (2001). *Social Studies in Elementary Education*. New Jersey, Ohio: MerrillPrentice Hall.
- Pingel, F. (2003), *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi*: İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.

- Quataert, D. (2013). *Osmanlı İmparatorluğu: 1700-1922*. (Çev. A. Berktaş). İstanbul: İletişim Yayınları 2013.
- Safran, M. (2016). Yapılandırmacı Eğitim Tartışmaları Işığında Sosyal Bilgiler. Editör (Dilek D) *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. (s.73-77). Ankara: Pegem Akademi.
- Semenderoğlu, A. ve Gülersoy, A. E. (2005), Eski ve Yeni 4-5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi (Ulusal Hakemli)*, (18), 141-152.
- Semenderoğlu, A. ve Gülersoy, A. E. (2005). *İdeal Sosyal Bilgiler Öğretim Dergisi*. (1), 17-49. *Programı Arayışında Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi*, II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Van.
- Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeği, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 (1), 49-54.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, İstanbul: M.E.B. Yayınları, s.455.
- Sözer Saraç, Y. (Mayıs, 2001). İslam Halklarının Sanatsal Anlatım Yöntemleri; "Minyatür", *Avrupa İslam Üniversitesi Dergisi*, (4), 1. 171-194.
- Şahin, C. (1998). *Coğrafyaya Giriş*, Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Şahin, M. (2014). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 31-46
- Şahin, T. Y. ve Yıldırım, S. (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Anı Yayınları.
- Şahin, T. (2004). Öğretim Materyal ve Teknolojileri, (4. Baskı) Öztürk, C., Dilek, D., (Edt.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem AYayıncılık.
- Şimşek, A. (2003). Tarih Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4 (1), 141- 155.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2013), *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Pegem Akademi, (3), s.138-155.

- Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üzerine Genel Bir Değerlendirme, *Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 295-328.
- Türk Dil Kurumu (1974), *Eğitim Terimleri*: Ankara, TDK.
- Türk Dil Kurumu (2005), *Türkçe Sözlük*: Ankara, TDK.
- Türk Dil Kurumu (2006). *Yazım Kılavuzu*: Ankara, TDK.
- Türk Eğitim Derneği (1995), *İlköğretim Kurumlarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*, Türk Eğitim Derneği VIII. Öğretim Toplantısı, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram Geliştirme, Kuram ve Uygulamalar*, İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Ünal, M. ve Ünal, F. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (1924- 2005) ve Ders Kitaplarında (2005-2010) Harita Okuma Becerisi, *Milli Eğitim Dergisi*, 193, s. 165 – 183.
- Ünlü, M., Üçışık, S. ve Özey, R. (2002). Coğrafya eğitim ve öğretiminde haritaların önemi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (5), 9-25.
- Ünsal, Y. ve Güneş, B. (2003). Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak MEB İlköğretim 8. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 388, Kastamonu.
- Üstel, F. (2005). *Makul Vatandaşın Peşinde II. Meşrutiyetten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İstanbul: İletişim Yayınları.s.20.
- Vygotsky, L. S. (1998), *Düşünce ve Dil*. (Çev. S. Koray). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Yalın, H. İ. (Ekim, 1996). *Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi*. 6. Milli Eğitim Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Kütahya.
- Yapıcı, M. (2004). İlköğretim 1. Kademe Ders Kitaplarının Öğrenci Düzeyine Uygunluğu, *Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 2, s. 121-130.
- Yanpar, T. (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yeşil, S. (2013), Kültür ve Kültürel Farklılıklar: Liderlik Açısından Teorik Bir Değerlendirme, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 44, s. 52-81.

- Yıldırım Ü. N. ve Ateş, S. (2003). İlköğretim 7. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabının Fen Bilgisi Öğretmenlerine Göre Yeterlilik Derecesinin Araştırılması, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (5), 78-86.
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, S. (2004). *Örtük Programın Eğitimde Saklı Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayın.

ÖZGEÇMİŞ

Mart 1988 Denizli doğumlu olan İsmail MAY, 2006 yılında Denizli Anafartalar Lisesi ve 2010 Yılında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünden mezun olarak, aynı yıl içerisinde Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı'nda Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır. Halen bir kamu kuruluşunda görev yapmakta olup, evli ve Oğuz Kaan isminde bir erkek çocuk babasıdır.

